

Politička korupcija - ugroza nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske

Maleš, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:616504>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Politička korupcija- ugroza nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske

DIPLOMSKI RAD

Email adresa: males.m23@gmail.com

Studentica: Matea Maleš

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Bilandžić

Zagreb, travanj 2024.

SAŽETAK

Ovaj rad analizira političku korupciju kao ugrozu nacionalne sigurnosti u slučaju Republike Hrvatske. Korupcija, politička korupcija te nacionalna sigurnost jesu pojmovi koji nemaju jedno definirano značenje te konsenzus autora oko jednoglasnog određenja pojma. Činjenica je da je politička korupcija društveni odnos koji destruktivno utječe na stabilnost društva, a nacionalna sigurnost preduvjet opstanka društva. Fokus ovog rada je slučaj Republike Hrvatske u kojoj se kontinuirano bilježi visoka percepcija korupcije, građani gube povjerenje u državne institucije koje su oslabljene, oslabljena je vladavina prava, javni resursi se preusmjeravaju za privatne interese te se svakodnevno razotkrivaju korupcijske afere povezane s političkim moćnicima. Hrvatska kao društvo trpi niz posljedica koje pogađaju moralne vrijednosti, povjerenje i suradnju unutar društva odnosno integritet te institucije koje pružaju usluge građanima i predstavljaju normalno funkcioniranje društva odnosno društvenu organizaciju. Primijenjena metoda je studija slučaja pomoću koje se nastoji istražiti složenost fenomena političke korupcije u Hrvatskoj kroz podatke izvora kao što su Transparency International i GRECO (Group of States against Corruption), medijske članke te prethodne ekspertize. Provedena je i analiza dokumenata koja obuhvaća nacionalne strateške dokumente u borbi protiv korupcije Republike Hrvatske, strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske te priopćenja USKOK-a (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala) i DORH-a (Državno odvjetništvo Republike Hrvatske). Rezultati su pokazali da u Hrvatskoj prevladava devijantna društvena struktura, istovremeno ukazujući na prisutnost političkih utjecaja i smanjenje profesionalizma u institucijama. Politička elita ima najveći stupanj moći u društvu, a instrument moći je korupcija. Rad je analizom ukazao na normativan karakter anti-korupcije u Hrvatskoj te nedostatak empirijskog karaktera suzbijanja korupcije naročito zbog nedostataka sekuritizacije političke korupcije. Osim toga, problematizirana je povezanost političke korupcije kao sigurnosnog problema te vlasti kao sekuritizatora. Ovaj rad nastoji osvijestiti važnost suzbijanja političke korupcije kao ključnog čimbenika u očuvanju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske te izazova kod procesa sekuritizacije.

KLJUČNE RIJEČI: korupcija, politička korupcija, nacionalna sigurnost, sekuritizacija, anti-korupcija

SUMMARY

This paper analyzes political corruption as a threat to national security in the case of the Republic of Croatia. Corruption, political corruption, and national security are terms that do not have a single defined meaning, and there is no consensus among authors on a unanimous definition of the term. It is a fact that political corruption is a social phenomenon that destructively affects the stability of society, and national security is a precondition for the survival of society. The focus of this paper is the case of the Republic of Croatia, where there is a continuous high perception of corruption, citizens are losing trust in weakened state institutions, the rule of law is weakened, public resources are diverted for private interests, and corruption scandals involving political elites are exposed daily. Croatian society suffers a series of consequences affecting moral values, trust, and cooperation within society, the integrity of institutions that provide services to citizens and represent the normal functioning of society, or social organization. The applied method is a case study aiming to explore the complexity of the phenomenon of political corruption in Croatia through data from sources such as Transparency International and GRECO (Group of States against Corruption), media articles, and previous expertise. An analysis of documents was also conducted, encompassing national strategic documents in the fight against corruption of the Republic of Croatia, the national security strategy of the Republic of Croatia, as well as announcements from USKOK (Office for the Suppression of Corruption and Organized Crime) and DORH (State Attorney's Office). The results have shown that in Croatia, a deviant social structure predominates, simultaneously indicating the presence of political influences and a reduction in professionalism in institutions. The political elite has the highest degree of power in society, and corruption is the instrument of power. The paper, through analysis, pointed out the normative character of anti-corruption in Croatia and the lack of empirical character in combating corruption, especially due to the lack of securitization of political corruption. In addition, the connection between political corruption as a security issue and the authorities as securitizers was problematized. This paper seeks to raise awareness of the importance of combating political corruption as a key factor in preserving the national security of the Republic of Croatia and the challenges in the process of securitization.

KEY WORDS: corruption, politicalcorruption, nationalsecurity, securitization, anti-corruption

Sadržaj

1.	UVOD	1
1.1	Svrha i cilj rada	2
1.2	Metodološki okvir	3
2.	Korupcija	4
2.1	Definiranje i pojava pojma korupcije	4
2.2	Definiranje i pojava političke korupcije	7
2.3	Oblici političke korupcije	8
3	Nacionalna sigurnost	10
3.1	Definiranje i povijest pojma nacionalne sigurnosti	10
3.2	Ugroze nacionalne sigurnosti	12
4	Utjecaj političke korupcije na nacionalnu sigurnost te njezino suzbijanje	13
4.1	Otklanjanje političke korupcije kao sigurnosnog problema	17
5	Politička korupcija u Hrvatskoj	19
5.1	Povijest političke korupcije u Hrvatskoj	19
5.2	Utjecaj političke korupcije na političke procese u Hrvatskoj	25
6	Ugroze političke korupcije za nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske	27
6.1	Slabljenje institucija Republike Hrvatske	27
6.2	Gubitak povjerenja građana	32
6.3	Blokiran ekonomski razvoj	34
6.4	Ekološka destabilizacija	38
6.5	Sigurnosni rizici	39
6.6	Rastući broj emigracija u Hrvatskoj	41
7	Borba protiv političke korupcije u Hrvatskoj i njezina učinkovitost	42
8	Zaključak	47

1. UVOD

Fenomen korupcije jedan je od velikih problema na globalnoj razini s kojim se susreću različite države odnosno društva. Jedna definicija korupcije ne postoji, no prema svim definicijama ona jest nemoralan društveni čin koji se odnosi na zlouporabu položaja ili moći radi stjecanja pogodnosti ili vlastitih interesa. Riječ je o društvenom fenomenu koji je univerzalan u prostornoj rasprostranjenosti, prisutnosti i trajnosti u različitim oblicima društvenog uređenja (Božić i Kutli, 2012). Politička korupcija posebno predstavlja izazov jer su uključeni politički dužnosnici, odnosno oni koji bi opći ili nacionalni interes trebali stavljati ispred svega. Politička korupcija je zlouporaba političke moći radi osobnih ili pristranih političkih interesa (Grubiša, 2010). Nacionalna sigurnost proizlazi iz pojma sigurnosti. Oba pojma odnose se na preduvjet za opstanak, djelovanje i razvoj čovjeka, države i društva. „Suvremene studije sigurnosti uključuju vojno, političko, socijetalno, gospodarsko i ekološko područje“ (Bilandžić, 2016: 343). Korupcija u svim svojim vrstama i oblicima društveni je odnos koji donosi niz negativnih posljedica za društva, temeljna ljudska prava, a posebice demokratski poredak. „Krajnja je posljedica društvena dezorganizacija odnosno gubitak integracijskih činitelja društvene zajednice“ (Matić i Groznica, 2008:151) što predstavlja gubitak tradicionalnih vrijednosti, fragmentaciju društva i polarizaciju mišljenja koja može dovesti do povećanja društvene napetosti. Fokus ovog rada je slučaj Republike Hrvatske kako bi se proučile dubinske veze između političke korupcije i nacionalne sigurnosti kroz sagledavanje implikacija koje ova negativna pojava ima na stabilnost društva odnosno države. Kroz analizu različitih aspekata političke korupcije poput manipulacije izbornih procesa ili zlouporabe moći i položaja istražuje se način na koji dolazi do visoke percepcije korupcije, gubitka povjerenja građana u državne institucije, slabljena državnih institucija i vladavine prava, preusmjeravanja resursa, propadanja demokratskog poretka i, u konačnici, rastućeg broja emigracija koje su rezultat svega navedenog.

S obzirom da je politička korupcija oblik društvene devijacije nužno je povući poteze i mjere za njezino suzbijanje. Sigurnosni problem treba proći proces sekuritizacije. Sekuritizacija podrazumijeva prepoznavanje problema i uvođenje izvanrednih mjera odnosno zamjenu normi, pravila i ugovora iz normalnih okolnosti (Hough et al., 2015). Niz je primjera mjera koje su poduzete za suzbijanje političke korupcije poput donošenja strategija ili uspostave nadzornih tijela. U ovom radu se prikazuje na koji način se Hrvatska bori protiv političke korupcije kao sigurnosnog izazova te koliko su ti načini učinkoviti.

Politička korupcija predstavlja nesigurnost za društvo jer upravo zbog navedenih posljedica stvara socijalnu isključenost jednih, mogućnost socijalnih konflikata koji destabiliziraju zajednicu, blokira razvoj društva i pridonosi eroziji moralnih vrijednosti. Činjenica je da je sociologija zauzela svoje mjesto u sigurnosnim teorijama kada se počela baviti pojmom ljudske sigurnosti. Istraživanja sociologa bila su fokusirana na kulturološka tumačenja i stvaranja stručnog znanja vezanog uz sigurnost te na sigurnost i opasnosti (Stampnitzki i Mattson, 2015). Većinom je fokus bio na područjima poput ekonomske nejednakosti ili obitelji. Prema Lisi Stampnitzki i Greggoru Mattsonu (2015) interesna područja sociologije postala su politički i državno usmjerena područja sigurnosti. S obzirom da je sociologija fokusirana na nesigurnosti različitih područja društvenog života, sve dok je korupcija prisutna u svakodnevnicu Hrvatske, tema će biti sociološki relevantna. Sociolozi prilikom proučavanja sigurnosti trebaju iskoristiti razumijevanje nesigurnosti kao subjektivne percepcije kako bi proučili na koji način institucije i prakse čine percipirane nesigurnosti stvarnima (Stampnitzki i Mattson, 2015). Korupcija je shvaćena ili doživljena na određen način od strane društva ili ljudi što ističe subjektivnost u percepciji korupcije. Sociologija se bavi društvenom konstrukcijom opasnosti što korupciju čini relevantnom za sociološko istraživanje.

1.1 Svrha i cilj rada

Svrha ovog rada jest prikazati zašto politička korupcija predstavlja ugrozu nacionalne sigurnosti na primjeru Republike Hrvatske, u kojoj mjeri je Hrvatska suočena s problemom političke korupcije, način na koji se bori za suzbijanje korupcije te koliko su poduzete mjere učinkovite za opstanak i funkcioniranje hrvatskog društva. Cilj rada je ukazati na sustavnu političku korupciju u Hrvatskoj što potvrđuju korupcijske afere povezane sa smjenom ministara, gradonačelnika, župana i drugih političkih dužnosnika, nisko povjerenje građana u državne institucije, ekonomski disbalans, zatim poljuljana načela i vrijednosti demokracije, destabilizacija pravosuđa, sve siromašnije građanstvo, pad kvaliteta usluga javnih institucija, nezadovoljstvo i frustracija građana te, na kraju, rastući broj emigracija što predstavlja sigurnosni izazov za Hrvatsku. Rad je posvećen problemu političke korupcije kao sigurnosnog izazova koji unatoč svojoj sustavnosti i destruktivnim posljedicama za hrvatsko društvo, još uvijek nije empirijski shvaćen kao sigurnosni izazov zbog čega je cilj ovoga rada

potaknuti raspravu o potrebi za reformama u shvaćanju političke korupcije te u borbi protiv korupcije što predstavlja ključni element očuvanja nacionalne sigurnosti i razvoja društva.

1.2 Metodološki okvir

Metoda koja se primjenjuje jest studija slučaja čija je jedinica analize Republika Hrvatska. Studija slučaja je istraživačka strategija koja se oslanja na višestruke izvore podataka, oslanja se na prethodne teorijske postavke prilikom usmjeravanja za prikupljanje podataka čija jedinica analize može biti individua, grupa, organizacija, institucija i još niz različitih subjekata ili objekata (Yin, 2007). Osnovi zadatak studije slučaja je istražiti složenost nekog slučaja, uzevši u obzir njegov kontekst, okolnosti ili okolinu (Stake, 1995). Studija slučaja koristi se kada fenomen nije dovoljno istražen, pa su i pitanja općenitijeg karaktera poput kako ili zašto? (Yin, 2007). Korištenjem višestrukih izvora koji uključuju prethodne ekspertize, sociološke teorije i sigurnosne studije nastoji se dobiti dublji uvid u fenomen političke korupcije i povezanost s nacionalnom sigurnosti. Nastoji se istražiti kako i zašto politička korupcija utječe na nacionalnu sigurnost u Hrvatskoj. Također, poželjno je i skupljanje podataka iz više izvora i na različite načine, jer studija slučaja pred istraživača ne stavlja toliko teret jasnih metodoloških obrazaca koliko ostavlja slobodu izbora što istraživati (Flyvbjerg, 2011). Kroz medijske članke, objave o percepciji raširenosti korupcije u Hrvatskoj iz izvora poput GRECO-a (Group of States against Corruption) te Transparency International-a dobiva se opsežan pregled političke korupcije u Hrvatskoj kao prijetnje nacionalnoj sigurnosti.

Uz studiju slučaja, kao metoda koristit će se i analiza dokumenata. Ovom metodom unutar kvalitativnih istraživanja (Morgan, 2021) dobit ćemo uvid u to kako RH definira političku korupciju, korupciju kao sigurnosni izazov i borbu protiv korupcije. Dokumenti koji će se koristiti jesu strategija nacionalne sigurnosti, nacionalni strateški dokumenti u borbi protiv korupcije Republike Hrvatske te priopćenja USKOK-a i DORH-a. Kombinacijom studije slučaja i analizom dokumenata mogu se identificirati uzroci i posljedice političke korupcije u Hrvatskoj kao i politika i mjere koje su usvojene za suzbijanje korupcije. Uobičajeno se studija slučaja koristi za iznošenje empirijskih podataka kako bi se testirao teorijski slučaj (Yin, 2007) stoga je empirijskim podacima konačni cilj prikazati političku korupciju kao sigurnosni problem s kojim se suočava Republika Hrvatska.

2. Korupcija

2.1 Definiranje i pojava pojma korupcije

Korupcija je prije svega društveni fenomen koji predstavlja radnju između najmanje dvije ili više osoba. Ne postoji jedna definicija korupcije, ali bez obzira na njezino definiranje ona jest nemoralan čin. Prema riječima pape Franje odnosno Jorgea Maria Bergoglio-a, „korupcija je korov našega vremena. Napada politiku, gospodarstvo, društvo“ (Bergoglio, 2013). U suštini korupcija napada sve segmente života i sva područja društva te ostavlja destruktivne posljedice na društvo i društvene institucije. Ova patološka i devijantna pojava nije novonastala, već stari fenomen koji se spominjao još u Bibliji, prema Izlasku (23,8): „*Ne primaj mita, jer mito zasljepljuje i one koji najjasnije gledaju i upropašćuje pravo pravednika*“ (Petričić, 2009: 53). Osim u Bibliji, korupcijske radnje postoje od kada postoje i društva te ne postoji institucija ili društvo koje je lišeno korupcije. Korupcija se pojavljuje u različitim oblicima te se može manifestirati u različitim kontekstima o čemu i ovisi njezino shvaćanje. Korupcija je u najširem smislu svaki oblik zlouporabe ovlasti zbog osobne ili skupne koristi bez obzira radi li se javnom ili privatnom sektoru (Čaldarević et al., 2009). Uža definicija korupcije „označava korupciju kao postupak u kojem najmanje dvije osobe nedopuštenom razmjenom radi ostvarivanja vlastitih probitaka postupaju na štetu javnog interesa, kršeći moralnu i pravnu normu povrjeđuju temelje demokratskog razvoja, pravnu državu i vladavinu prava“ (Rječnik kaznenog prava, 199, prema Malenica i Jeknić, 2010:35). Bez obzira na pojavu i oblik, nikada nije individualan čin. Korupcija je oblik društvenog odnosa koji proizlazi iz društvenog djelovanja. Radi se o pojavi koja se normalizira ukoliko postaje prihvaćena u društvu nakon čega je njezino suzbijanje teško. Kao normalizirana pojava, može se shvatiti na način na koji je to opisao papa Franjo; „korupcija nije čin već stanje, osobno i društveno stanje u kojem se čovjek navikne živjeti“ (Bergoglio, 2013: 40).

Objasniti korupciju i njezinu pojavnost može se kroz nekoliko polazišta. Prema funkcionalističkoj teoriji, država postoji ako trajno ostvaruje vlastitu svrhu koja je ispunjenje potreba građana (Matić i Groznica, 2008). U takvoj državi postoje pravila i norme koje reguliraju interakcije. Kršenje tih normi donosi mehanizme sankcioniranja. Općeprihvaćene norme i vrijednosti čine samu kulturu i identitet društva. S druge strane, u sociologiji postoji termin devijantnog ponašanja što označava oblike ponašanja koji odstupaju od općeprihvaćenih normi i vrijednosti nekog društva. Korupcija jest čin koji odstupa od općeprihvaćenih normi i pravila prema tome jest devijantan i nepoželjan oblik ponašanja.

Međutim, Matić i Groznica (2008) ističu da devijantne norme i vrijednosti dugoročno kreiraju društvene odnose te da se nedevidijantni oblik ponašanja pojavljuje ceremonijalno u društvima s devijantnom društvenom strukturom i kulturnim obrascima. To znači da u pojedinim društvima korupcija kao normalizirana pojava može biti općeprihvaćena i prihvatljiva društvena pojava. Riječ je o državama u kojima nije izgrađena pravna država odnosno o državama u kojima mafija ima svoju državu, a tek dio nekorumpiranih aktera bori se protiv takvog sustava (Matić i Groznica, 2008). Ne postoji društvo bez korupcije, ali je u pojedinim društvima toliko rasprostranjena da se može činiti jednim od temeljnih oblika društvenih odnosa (Božić i Kutli, 2012).

Nadalje, francuski sociolog Emile Durkheim kada govori o društvenoj solidarnosti, govori o nematerijalnom fenomenu koji upućuje pojedince jedne na druge i umnožava prilike koje imaju u uzajamnim odnosima (Durkheim, 1960, prema Lozina, 1996: 214). Budući da je korupcija društveni odnos iz kojeg dionici imaju određene koristi, kroz ovu prizmu može se reći da društvena solidarnost može proizvesti korupciju. Primjerice, u Mađarskoj je korupcija vrhovna strategija, to je socijalno ljepilo koje režim drži na okupu (Lendvai, 2022). Kroz perspektivu tzv. čiste sociologije¹, korupcija je veća u pravcu prema više socijalne blizine, više organizacije i manje socijalne kontrole (Donald Black, 2000, prema Božić i Kutli, 2012: 190). Korupcija ne proizlazi iz genetskih predispozicija, nedostatka vrijednosti ili individualne etike. Ona je sistemska pojava po svojim uzrocima i posljedicama (Kregar, 2010). Korupcija je sustavna pojava zbog ukorijenjenosti u društvene strukture, institucije i procese. Osim društvene solidarnosti, Durkheim definira društvo kao skup činjenica koje prvenstveno čine norme koje mogu biti moralne ili običajne te tako oblikuju i konstatiraju društvo i čine skupove institucija i društva u cjelini, odnosno integraciju (Derenčinović, 2001, prema Tarle, 2004: 134). Kada dolazi do sloma društvenih struktura onda nastupa stanje anomalije odnosno nedostatka regulacije u društvu. Bez jasnih smjernica za ponašanje otvara se prostor za anomalije. Korupcija kao nepravilnost u odnosu na moralne vrijednosti predstavlja anomaliju, ali isto tako je socijabilna pojava zbog svoje povezanosti s društvenim strukturama koja se prvo pojavljuje na mikro razini, ali putem različitih mehanizama zahvaća makro razinu. Upravo nedostatak normi, društvene kontrole i regulacije na makro razini u društvu, ostavlja prostora za korupciju. S druge strane, društva koja su izuzetno normirana u opasnosti su od različitih tumačenja. Nejasni zakoni pozivaju proizvoljnu moć, a Gorsuch (2022) ističe

¹ „Objašnjena čiste sociologije su objašnjena društvenog života, tj. društvenih ponašanja koja imaju svoju poziciju i pravac u socijalnom prostoru, tj. koja imaju svoju geometriju“ (Black, 2000, prema Božić i Kutli, 2012: 190).

da vladavina zakona ne tolerira proizvoljnu moć. U oba slučaja postoji rizik za razvoj pojave sustavne korupcije.

Pitanje jest kako od anomalije dolazi do sustavne pojave korupcije u određenim društvima? Naime, u suvremenim društvima dobar dio društava je netom prošao osamostaljenje i ostvario državni suverenitet, a političke elite u praksi pokazuju da nisu dorasle čuvanju suvereniteta jer ne prepoznaju istinsku opasnost korupcije (Matić i Groznica, 2008). Najčešće je riječ o državama koje prolaze kroz proces tranzicije² s totalitarnog uređenja u demokratsko. Razlog tomu jesu ukorijenjeni strukturalni problemi. U takvim društvima postoji normativan okvir prepoznavanja štetnosti korupcije, ali u praksi se rezultati razlikuju. U uređenim društvima kriminalni čin uzrokuje društveni odgovor i represiju nad počiniteljima te time pokazuje da kriminal nije isplativ, dok u društvima u kojima takve aktivnosti nisu popraćene društvenim odgovorom i moralnom osudom, postoji rizik da takve pojave postanu redovite. Korupcija kao društveni odnos nije opipljiva pojava, ali posljedice koje uzrokuje jesu što je čini kompleksnom pojavom koju nije lako detektirati.

Različite su klasifikacije korupcije s obzirom na kontekste i sektore. Sadržaj je teško odrediti jer se značenje mijenja u različitim vremenskim, društvenim i političkim kontekstima (Korunić Križarić et al., 2011) što ukazuje da je riječ o socijalnom konstruktumu. Vrste korupcije se mogu shvatiti kao određenja korupcije na široj razini unutar kojih se prepoznaju različiti oblici korupcije (Lanščak, 2014). Prema prethodnim ekspertizama, najčešće vrste korupcije su politička, administrativna te sustavna ili systemska. Politička korupcija je izvor sustavne korupcije koja destabilizira politički i cjelokupni društveni sustav, a posebno ekonomski sustav (Skube, 2012). Kod administrativne ili birokratske korupcije misli se na djelatnike javne uprave koji su zaduženi za provedbu odluka i propisa (Čaldarević et al., 2009). Sustavna ili systemska korupcija je duboko ukorijenjena korupcija u sustav ili društva čije je prakticiranje integrirano do mjere opće prihvaćenosti i načina funkcioniranja društva ili institucija. Korupcija se još dijeli na aktivnu i pasivnu korupciju. Aktivna korupcija predstavlja radnju u kojoj netko nudi mito ili neku korist radi stjecanja prava, privilegije ili koristi, dok je pasivna korupcija oznaka za radnju u kojoj je netko na službenom ili privatnom položaju primio mito te zloupotrijebio položaj i ovlasti (Tarle, 2004).

²Tranzicija je prijelaz iz jednog sustava društvene organizacije u drugi te podrazumijeva društvenu transformaciju, a sastoji se od liberalizacije, demokratizacije i konsolidacije (Domjančić, 2015).

Osim navedenih vrsta postoje i druge podjele. Kako ovaj, prije svega, društveni fenomen postoji u različitim vrstama u svim sektorima i sferama društva, tako postoji korupcija u zdravstvu, u obrazovanju, korporativna korupcija, korupcija u pravosuđu i druge. Različiti su oblici korupcije koji ovise o vrsti korupcije.

2.2 Definiranje i pojava političke korupcije

Transparency International (IT) koristi slijedeću definiciju korupcije: „zlouporaba povjerene moći za privatnu korist“ (Hartelius i Borgenhammar, 2011: 9). Upravo ova definicija dobro opisuje političku korupciju koja je uporište sistemske ili sustavne korupcije. Politička korupcija i sama postaje sustavna kada počne prožimati politički sustav u cjelini. Ova vrsta korupcije uvijek uključuje predstavnike države, a možemo ju definirati i kao zlouporabu političke moći za osobne ili pristrane političke interese (Grubiša, 2010). Upravo su državni dužnosnici oni koji bi trebali predstavljati građane, štiti interese za opće dobro te voditi brigu o stabilnosti društva i svakom njegovom segmentu kako bi ono moglo neometano funkcionirati. Korupcija se uglavnom svodi na podmićivanje i neprimjerene vlasničke prednosti, dok politička korupcija podrazumijeva opće propadanje politike, vrijednosti i institucija (Grubiša, 2005). Posebno utječe na demokratske sustave koji se temelje na vladavini zakona te zašiti ljudskih prava na način da ih destabilizira narušavanjem povjerenja javnosti u institucije, slabljenjem institucija i pravne države, vladanjem nejednakosti ili donošenjem odluka neutemeljenih na interesima za opće dobro. Žrtve korupcije političkog vrha su svi građani jer takva vlast zbog koje su izborna obećanja i povjerenje građana izigrani nije dobra (Kregar, 2010). Glavni cilj političke korupcije nije nužno novčana korist, već zaobilaženje cijelog političkog sustava radi ostvarivanja prednosti koje nisu nužno povezane s financijama. Upravo je to razlika između korupcije i političke korupcije jer kod političke korupcije nije nužno novčana dobit u pitanju već i moć, autoritet, društveni status i druge nematerijalne prednosti. To može uključivati trgovinu utjecajem, zlouporabu javnih položaja, stjecanje statusa ili nematerijalnih prednosti, manipulaciju javnom moći i ovlastima te zlouporabu vlasti. Korupcija predstavlja odstupanje od formalnih dužnosti javne uloge radi privatne, novčane dobiti, dok politička korupcija predstavlja patologiju politike. Ova negativna pojava jest patologija demokracije te istovremeno političarima u korupciji normalno političko ponašanje.

Kroz povijest su se pojavljivale koruptivne radnje, ali u niti jednom razdoblju nije bilo poželjno da vođe donose odluke prema svojim interesima. Uvriježeno je mišljenje da apsolutna moć kvari, a možda upravo zbog toga i jest činjenica da su totalitarna društva najkorumpiranija društva (Grubiša, 2005). Prema Grubiši (2010), po samoj definiciji totalitarni politički sustavi su koruptivni jer počivaju na neograničenoj moći u kojoj je ukorijenjena zlouporaba moći, dok s druge strane, u demokratskim političkim sustavima je politička korupcija patologija političkog procesa. U totalitarnim uređenjima nedostatak transparentnosti je uobičajena pojava kao i vlast bez nadzora. Upravo zbog toga padom komunističkih režima u Europi započinje proces tranzicije. „Tranzicija je sistemska pojava koja pretpostavlja društvenu transformaciju. Stoga je ukupna društvena transformacija nužan, ali ne i dovoljan preduvjet tranzicije “ (Domjančić, 2015:40). Prema Domjančiću (2015) to je prijelaz iz jednog sustava društvene organizacije u drugi odnosno zamjena sustava, a proces cjelovite demokratske tranzicije uključuje liberalizaciju, demokratizaciju te konsolidaciju. Liberalizacija podrazumijeva društvene promjene poput slobodnijih medija, uvažavanje ljudskih prava ili oslobađanje političkih zatvorenika, dok se proces demokratizacije odnosi na uvođenje političkog pluralizma, neposredne i slobodne izbore i demokratsko ustanovljenje vlasti, a proces konsolidacije demokracije jest demokratska politička rutina koju prihvaćaju svi akteri (Linz Stepen, 1996, prema Domjančić, 2015:50). Proces privatizacije je jedan od karakteristika tranzicije iz komunističkog uređenja u demokratski zbog transformacije ekonomije i političkog uređenja. U pojedinim tranzicijskim zemljama proces privatizacije najčešće je proveden selektivnim pristupom u kojem prednost imaju odabrani pojedinci ili tvrtke zbog nedostatka političke volje za reformama te je tako otvoren put koruptivnim praksama. Proces liberalizacije i demokratizacije ne podrazumijeva uspješnu konsolidaciju. U tom slučaju upitne su društvene, ekonomske i političke promjene koje bi trebale biti dio procesa tranzicije. Možda iz toga proizlazi činjenica da tranzicijske zemlje iz komunističkog uređenja u demokratsko prati trend rasprostranjenosti političke korupcije.

2.3 Oblici političke korupcije

Politička korupcija očituje se u raznim oblicima, a neki od oblika su mito, klijentelizam, nepotizam, kronizam, pronevjera povjerenih javnih sredstava, kupovina glasova, trgovina utjecajem ili sukob interesa. Klijentelizam je sustav u kojem moćni "zaštitnici" pružaju

usluge, resurse ili podršku manje moćnim "klijentima" u zamjenu za političku lojalnost, podršku ili korist (Transparency International). Socijalni aspekti klijentelizma su odnosi moći i položaja te devijantnost političkog sustava. U klijentelizmu kao društvenom odnosu, jedan akter je na višoj poziciji moći te može osigurati određene privilegije i ustupke drugom akteru u zamjenu za njegov glas u okviru političkog djelovanja. Klijentelizam je proizvod neravnoteže moći i resursa u društvu koja potiče lojalnost političkim akterima koji u zamjenu za podršku pružaju određene privilegije poput zapošljavanja ili pristupa resursima na štetu institucija i društvenih normi jer ne poštuju zakone i pravila. Predstavlja devijantnost političkog sustava koja proizlazi iz nedostatka društvene solidarnosti koji se očituje u tome što pojedinci vlastite interese stavljaju ispred interesa i dobrobiti zajednice odnosno favoriziraju se individualni interesi na štetu općeg dobra i jednakosti u društvu. Na taj se način održava postojeća nejednakost u društvu jer tako oni koji su bliže vlasti imaju veće šanse za ostvarenje interesa od onih koji nisu te se otvara mogućnost socijalnih konflikata. "Klijentelizam jest pribavljanje nezaslužene dobiti na temelju pripadnosti jednoj političkoj skupini – stranci, kliku, klanu, interesnoj skupini ili mreži" (Grubiša, 2010:3). U društvima u kojima prevladala devijantna struktura, klijentelizam može biti strategija stjecanja i održavanja političke moći. Mito je najpoznatiji oblik korupcije koji predstavlja transakciju između najmanje dvije osobe od koje jedna daje, a druga prima neki oblik koristi poput novca, poklona i slično. Kod političke korupcije barem jedna osoba je državni dužnosnik. Primanje mita najčešće rezultira donošenjem odluka koje nisu u korist općeg interesa, već u korist osobnih interesa što opet proizlazi iz nedostatka društvene solidarnosti prema vlastitoj zajednici. Osim društvene solidarnosti pojedine oblike političke korupcije može se objasniti i konceptom socijalnog ili društvenog kapitala. Pierre Bourdieu, francuski sociolog, uveo je koncept socijalnog kapitala koji se odnosi na posjedovanje više ili manje institucionalnih veza odnosno poznanstava nekog pojedinca (Bourdieu i Wacquant, 1992). Upravo poznanstva odnosno socijalni kapital mogu biti važni u društvima devijantne strukture gdje je politička korupcija prihvatljiv oblik ponašanja te ostavlja prostor trgovini utjecajem. Trgovina utjecajem odnosi se na iskorištavanje poznanstava ili u slučaju političkih dužnosnika položaja, kako bi se ostvarila određena dobit, cilj ili privilegija. Isto tako, Grubiša (2010:3) navodi da je „trgovina utjecajem ilegalna praksa uporabe utjecaja u vladi ili veza s osobama iz vlasti da bi se dobile usluge ili povlašten tretman“. Osim trgovine utjecajem, teorija socijalnog ili društvenog kapitala može se primijeniti kod političkih oblika nepotizma i kronizma. Nepotizam je manifestacija korupcije kroz favoriziranje članova obitelji prilikom zapošljavanja (Jurić, 2021). Član obitelji, u ovom slučaju političar, koristi utjecaj kako bi osigurao zapošljavanje te

zaobilazi formalnu proceduru. Ovdje korist imaju članovi neformalne skupine. S druge pak strane, kada je riječ o članovima formalne skupine onda se radi o kronizmu (Grubiša, 2010). Može se reći da je kronizam manifestacija korupcije kroz favoriziranje članova neke političke skupine. Kod nepotizma su ključne rodbinske povezanosti, a kod kronizma političke povezanosti. Osim socijalnog kapitala, društvena solidarnost unutar neke skupine ili društva može biti odgovor na razlog pojave ovih oblika političke korupcije. S druge strane, postoje situacije u kojima nedostatak društvene solidarnosti može rezultirati pojavom nekih drugih oblika političke korupcije. Klasičan primjer političke korupcije jest sukob interesa koji se javlja kada se miješaju javni i privatni interesi prilikom obavljanja dužnosti ili poslova (Grubiša, 2010). To znači da osobni interesi političkih dužnosnika utječu na političke odluke i postupke što jest nedostatak društvene solidarnosti prema vlastitoj zajednici. Čini se da društvena solidarnost bez regulacije i socijalne kontrole može biti pogodna za političku korupciju, ali isto tako i njezina odsutnost. Međutim, teorija elita u sociologiji ukazuje na nejednakost u distribuciji moći i utjecaja u društvu prema kojoj grupa pojedinaca ima značajan utjecaj na donošenje odluka i kontrolu resursa u društvu (Mills, 1981). U političkom sustavu upravo dužnosnici imaju političku moć kojima korupcija može biti instrument djelovanja.

Osim navedenih oblika, prema Tarle (2004) politička korupcija ima raznolike oblike, uključujući namjerno kreiranje zakonskih akata s nedostacima ili prazninama, donošenje odluka izvršne vlasti koje pogoduju određenim interesnim skupinama, osiguravanje financiranja političkih stranaka iz "crnih" fondova, izbjegavanje poreznih obveza te nedostatak transparentnosti u financijskim transakcijama. Bez obzira o kojem se obliku političke korupcije radilo, ishod je uvijek štetan po državu i njezine građane.

3 Nacionalna sigurnost

3.1 Definiranje i povijest pojma nacionalne sigurnosti

Sigurnost je temeljna ljudska potreba, ali isto tako i jedna od dužnosti države. Ne postoji jedno značenje sigurnosti jer ona je sveprisutna pojava. Prema općenitoj definiciji sigurnost predstavlja relativnu odsutnost štetnih ugrožavanja, a dolazi od latinske riječi „securas“ što

znači siguran, pouzdan, zaštićen, bezbrižan (Tatalović i Bilandžić, 2005). Sigurnost je temeljni preduvjet opstanka, djelovanja i razvoja čovjeka, države i društva. Sigurnost kao koncept odnosi se na sigurnost i zaštitu nekog entiteta odnosno zaštitu vrijednosti do kojih držimo (Hough et al., 2015). Sigurnosne studije su tijekom različitih vremenskih razdoblja poimale i shvaćale pojam sigurnosti na različite načine ovisno o teorijskim pristupima koji su se pojavljivali. Glavna podjela jest podjela na tradicionalne i suvremene definicije sigurnosti. Tradicionalne definicije fokusirane su na državu i vojne prijetnje, dok moderne definicije uključuju i pojedince i svjetsku zajednicu (Tatalović i Bilandžić, 2005). „Suvremene studije sigurnosti uključuju vojno, političko, socijetalno, gospodarsko i ekološko područje“ (Bilandžić, 2016: 343). Vojno područje odnosi se na ofenzivne i defenzivne sposobnosti države, političko na stabilnost vlasti i političkog sustava, socijetalno određuje tradiciju, kulturu, jezik, evoluciju, nacionalni identitet i običaje. Gospodarsko područje uključuje pristup prirodnim resursima, tržište i financije, a ekološko područje uključuje brigu o biosferi o kojoj su ovisni ljudski poduhvati ističe Bilandžić (2016). Pojam sigurnosti te pojam nacionalne sigurnosti su povezani jer i država i društvo trebaju poduzeti mjere koje će osigurati stabilnost i opstanak društva odnosno države. Iz pojma sigurnosti je proizašao pojam nacionalne sigurnosti. Nacionalna sigurnost je pojam koji se mijenjao tijekom povijesti te koji nema jednoglasnu definiciju. Prvo pojavljivanje pojma nacionalna sigurnost povezano je sa knjigom Waltera Lippana *U.S. Foreign Policy* iz 1943. godine, a u službenim dokumentima SAD-a pojam se prvi put koristio u *The National Security Act* iz 1947. (Tatalović et al., 2008). Ovaj koncept se razvio jer je postalo očito da se očuvanje nacionalne države i njene sigurnosti više ne može osigurati isključivo vojnom obranom na njenom teritoriju. Sada je bilo nužno poduzeti sveobuhvatne mjere kako bi se osigurao opstanak i održavanje mira (Tatalović i Bilandžić, 2005).

Iako su sigurnosne studije jedna od mlađih znanstvenih disciplina dogodile su se neke reforme i promjene u shvaćanju i poimanju sigurnosti. S obzirom na reforme i nadogradnje u sigurnosnim studijima, mijenjala se i definicija nacionalne sigurnosti. „Neki teoretičari definiraju nacionalnu sigurnost kao odsutnost bilo kakvog straha od napada, ugrožavanja interesa ili prijetnje druge države ili drugih država“ (Tatalović i Bilandžić, 2005: 31). Međutim, postoje i niz drugih definicija poput definicije u međunarodnoj enciklopediji društvenih znanosti koja nacionalnu sigurnost definira kao „sposobnost države (nacije) da svoje unutarnje vrijednosti zaštiti od vanjskih opasnosti“ (Tatalović i Bilandžić, 2005: 31).

Ono što je još posebno i vrlo važno za razumijevanje pojma nacionalne sigurnosti jest činjenica da se može prema nekim autorima kao što je Barry Buzan promatrati kroz nekoliko razina: individualna, državna i međunarodna. Razumijevanje pojma nacionalne sigurnosti otkriva njegovu kompleksnost. Cilj nacionalne sigurnosti je osigurati stanje u kojem je zajamčena sloboda države i društva, teritorijalni integritet i suverenitet države u skladu s međunarodno prihvaćenim aranžmanima, ljudske slobode i prava građana, politička i socijalna stabilnost društva i države, održiv ekonomski razvoj te funkcioniranje pravne države. Nadalje, nacionalna sigurnost obuhvaća i očuvanje stabilnog javnog poretka, osobnu sigurnost građana te osiguranje zdravih i stabilnih ekoloških uvjeta (Tatalović i Bilandžić, 2005). Ciljevi nacionalne sigurnosti zapravo jesu stabilnost društva i njegova mogućnost funkcioniranja u stabilnim, općeprihvaćenim uvjetima. U ovoj prigodi posebno je zanimljivo istaknuti političku stabilnost društva i države te stabilan javni poredak. Jedna od glavnih uloga političke zajednice jest osigurati sigurnost svojih članova od unutarnjih i vanjskih ugroza (Grubiša, 2005). Ukoliko postoji sustavna korupcija u krugovima državnih dužnosnika ona se širi na ostala područja društvenog djelovanja kao što su socijetalno, gospodarsko, vojno ili ekološko područje. Tada je prema samoj definiciji i shvaćanju nacionalne sigurnosti ona ugrožena jer korupcija postaje sustavna pojava u svim sferama te izaziva širok raspon problema.

3.2 Ugroze nacionalne sigurnosti

Opasnosti ili prijetnje nacionalnoj sigurnosti mogu biti različite te mogu biti unutarnjeg ili vanjskog karaktera. Prijetnju nacionalnoj sigurnosti je Ullman 1983. definirao kao radnju ili slijed događaja koji imaju cilj ugroziti i tijekom relativno kratkog vremenskog razdoblja degradirati kvalitetu života i životnih uvjeta stanovnika neke države (Ullman, 1983, prema Hough et al., 2015:5). Ugroza nacionalne sigurnosti je bilo koja situacija, čimbenik ili događaj koji predstavlja ozbiljan rizik ili prijetnju opstanku, teritorijalnom integritetu i vitalnim interesima nekog društva ili države. Tipologija ugroza podijeljena je na prirodna ugrožavanja, ugrožavanja izazvana zloupotrebom znanstveno tehnoloških dostignuća i napredaka te različiti tipovi društvenih proturječnosti. Ugroze nacionalne sigurnosti mogu biti vanjskog i unutarnjeg karaktera. Ugroze ili prijetnje vanjskog karaktera odnose se na prijetnje koje dolaze izvan granica države, dok se ugroze ili prijetnje unutarnjeg karaktera odnose na prijetnje koje dolaze unutar granica države. Međutim, jedno od obilježja sigurnosti je

subjektivnost. Sigurnost je socijalno konstruirana jer za različite aktere ona ima različita značenja (Bilandžić, 2017). Isto tako su i ugroze subjektivnog karaktera zbog čega je i važan proces sekuritizacije. U konačnici, odnosi se na proces koji konstruira zajedničko društveno razumijevanje onoga što prijeti relevantnom objektu (Hough et al., 2015).

Sekuritizacija je transformacija određenih pitanja u sigurnosna pitanja odnosno postavljanje određenog problema za prijetnju sigurnosti. Sekuritiziran problem jest sigurnosna prijetnja egzistencijalnog karaktera (Bilandžić, 2019). Pojam dolazi od Kopenhaške škole prema kojoj se određen problem sekuritizira u nekoliko koraka: 1. identifikacija egzistencijalne prijetnje, 2. utvrđivanje potrebe za djelovanjem, 3. odbacivanje pravila koja određuju odnos između jedinica pod normalnim okolnostima (Hough et al., 2015). Pitanja koja su sekuritizirana iziskuju izvanredne reakcije ili mjere odnosno smatra se opravdanim koristiti izvanredne mjere kako bi se suzbio problem ili prijetnja. Nešto se označava kao pitanje sigurnosti jer se može tvrditi da je to pitanje važnije od drugih pitanja i da treba imati apsolutni prioritet (Weaver, 1998, prema Hough et al., 2015: 80). Primjena šireg kritičkog i sociološkog pristupa rezultirala je rekonceptualizacijom značenja pojma sigurnosti, pa tako i prijetnji sigurnosti (Bilandžić, 2016). Razmatranjem peterosektorskog modela sigurnosti prema Kopenhaškoj školi koji uključuje vojni, politički, ekonomski, socijetalni i ekološki model (Lanščak, 2014) ugroze sigurnosti više nisu isključivo tradicionalnog karaktera kojim su prijetnje bile opisane isključivo u smislu vojne moći (Hough et al., 2015), stoga politička korupcija može postići status sigurnosne prijetnje egzistencijalnog karaktera.

4 Utjecaj političke korupcije na nacionalnu sigurnost te njezino suzbijanje

Kao što je već spomenuto, jedno od područja nacionalne sigurnosti jest i političko iz čega proizlazi uloga države da osigura stabilnost političkog poretka, sustava i vlasti. U slučajevima u kojima državni dužnosnici dodjeljuju povlastice kriterijem krvnog srodstva i poznanstva, kupuju biračko tijelo raznim pogodnostima, ne zastupaju nacionalne već osobne interese ili stječu nezakonito materijalnu i nematerijalnu imovinu na štetu države, govorimo o političkoj korupciji čija sustavna pojava nosi niz negativnih posljedica za opstanak i normalno

funkcioniranje države i društva. S obzirom na učinke te na ranije objašnjen pojam nacionalne sigurnosti, korupcija jest ugroza nacionalne sigurnosti. Korupcija se ubraja u ugrožavanja u kategoriji društvenih proturječnosti zbog posljedica koje proizvodi kao što su nejednakost, gubitak povjerenja ili socijalna napetost. Osim toga, politička korupcija je ugroza unutarnjeg karaktera jer se negativne posljedice manifestiraju unutar društva odnosno akteri, uzroci i posljedice povezani su s unutarnjim dinamikama društva. Unutar modernih razmatranja discipline sigurnosnih studija, sigurnost se ne tiče isključivo pitanja opstanka na životu u odnosu na vanjskog neprijatelja, već prijetnje sigurnosti mogu dolaziti i iznutra, od različitih prirodnih i društvenih pojava te se mogu ticati država, ali i ljudi (Tatalović i Bilandžić 2005).

Politička korupcija u potpunosti sabotira demokratsko funkcioniranje vlasti što rezultira destabilizacijom političkog sustava. Posljedice korupcije obuhvaćaju sva područja društvenog djelovanja. Dok je uloga države zaštititi vrijednosti i osigurati blagostanje svojih građana, korupcija čini upravo suprotno. Ima destruktivan utjecaj na pravila, norme i institucije država. Ona krši osnovna demokratska načela koja proizlaze iz vrijednosti i normi poput jednakosti, pravednosti i transparentnosti (Korunić Križarić et al., 2011). Prvi konkretan učinak korupcije jest moralna erozija na institucionalnoj razini odnosno nered u očekivanjima građana koje imaju prema institucijama te odgovor i usluge koje uistinu dobivaju (Matić i Groznica, 2008). Nepoštivanjem zakona i zloupotrebom položaja slabe državne institucije koje su ključne za zastupanje općih interesa. Problem je što, najprije, korupcija jest alternativan oblik ostvarivanja određenih ciljeva, ali bez reakcije društva postaje sustavna i općeprihvaćena, poželjna pojava nekog društva što je čini poželjnom i za ostvarivanje društvenih ciljeva. Prema Matiću i Groznici (2008) takvo društvo prožeto je kriminalnim vrijednostima i normama bez socijalne kontrole te postoji opasnost razgradnje društvenih odnosa koji su poticajni u odnosu na devijantnost i kriminal. Tada posljedice nisu samo za politički sustav, već se istodobno koči društveni, gospodarski i socijalni razvoj zemlje. Korumpirane vlade su paravan za nezakonito funkcioniranje jer postaju prikrivena zaštita za ilegalne i nezakonite aktivnosti kroz manipulaciju zakonodavstvom i zloupotrebu utjecaja i moći u društvenim odnosima. U takvim okolnostima postizanje nacionalne i međunarodne sigurnosti postaje težak zadatak (Lipinsky et al., 2019).

Slabljenje institucija rezultira slabljenjem ostalih područja društvenog života. Nakon moralne erozije i prihvaćanja korupcije kao poželjnog oblika ponašanja, krajnja je posljedica gubitak integriteta odnosno moralnih vrijednosti i normi unutar društva te društvene organizacije odnosno gubitak funkcionalnosti postojećih institucija i struktura što rezultira

deprofesionalizacijom države (Matić i Groznica, 2008). Kroz politizaciju institucija odnosno prisutnost političkih aktera i kriterija u institucijama koje trebaju djelovati stručno i neovisno potkopava se stručnost i učinkovitost institucija što jest deprofesionalizacija države jer se smanjuje njezina sposobnost da učinkovito služi građanima. Isto tako, pristup javnim službama može postati ovisan o nepotizmu te o volji i mogućnosti pružanja mita (Lanščak, 2014). „Sustavna deprofesionalizacija kao posljedica političkog kadroviranja jest disfunkcionalna za razvojne procese nekog društva“ (Matić i Groznica, 2008: 157). Smanjuje se sveukupno ekonomsko blagostanje na različite načine, primjer je negativan učinak korupcije na financiranja ili javne programe kao što su obrazovanje ili zdravstvo (Radin i Shoup, 2014). Kada državni dužnosnici preferiraju te daju ustupke i povlastice pojedincima ili pojedinim tvrtkama stvaraju se nepošteni tržišni uvjeti u kojima kriteriji nisu kvalifikacije i sposobnosti, već korupcijske veze odnosno socijalni kapital. Dolazi do loših upravljanja resursima te odbijanja domaćih i stranih investicija. Takvim načinom upravljanja resursima dolazi do povećanja troškova poslovanja i smanjenja poreznog prihoda. Poduzeće može davanjem mita dobiti povjerljive informacije kao npr. prosječnu cijenu ponude nakon čega se sastavlja natječaj prema kojem je samo ono kvalificiran ponuditelj. Nakon dobivenog ugovora može se škrtariti na kvaliteti usluga ili proizvoda ili se mogu „napuhati“ troškovi zbog ostvarenja većeg profita (Bađun, 2011).

Upravo loše upravljanje proračunom donosi krizu u drugim državnim institucijama poput zdravstva i obrazovanja te se povećava siromaštvo građana. Ekonomska nestabilnost rezultat je nepravedne i nestručne raspodjele resursa u svim javnim službama što smanjuje kvalitetu i dostupnost usluga. Nedostupnost i loša kvaliteta usluga državnih službi i institucija predstavlja nesposobnost države da pruži adekvatnu skrb te osigura esencijalne uvjete za život svojim građanima. Drugim riječima, ugrožena su prava građana, socijalna sigurnost i stabilan ekonomski razvoj. Korupcija predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti kada se osobni interesi križaju sa javnim interesom, a osobni interes ima prednost pred javnim interesom u određivanju načina prisvajanja javnih resursa (Onuoha, 2009). U nekim državama raspodjela resursa koja je u suprotnosti s normama legitimne raspodjele očituje se u infrastrukturi. U zemljama s izrazito visokom političkom korupcijom prisutan je problem loše infrastrukture jer se stalno poduzimaju novi projekti zbog ubiranja mita, a istovremeno se postojeća struktura ostavlja da propada (Bađun, 2011).

Osim materijalne razine korupcija ima značajan negativan utjecaj i na nematerijalnu razinu izazivajući ozbiljne štete. Te štete manifestiraju se kroz gubitak povjerenja građana u

institucije državne vlasti. Iako je korupciju teško detektirati postoje institucije i organizacije koje mjere percepciju rasprostranjenosti korupcije poput Transparency International-a ili GRECO-a pomoću indeksa percepcije korupcije³. Stupanj korupcije pokazatelj je učinkovitosti države i povjerenja članova društva u državu s jedne, a s druge strane, u ostale institucije društva (Matić i Groznica, 2008). Kao prijatna ljudskim pravima olakšava izvođenje kriminalnih radnji bez kažnjavanja te na taj način smanjuje jednakost pred zakonom jer pristup službenicima, uslugama i sudovima postaje ovisan o volji za plaćanjem i socijalnom kapitalu (Hartelius i Borgenhammar, 2011). Pravosuđe bi trebalo biti branik borbe protiv korupcije jer je njegova glavna zadaća čuvati vladavinu prava te štiti Ustavna prava, ljudske slobode i ljudska prava što je nemoguće kada je sustavna politička korupcija snažnog utjecaja na pravosudni sustav i politiku (Skube, 2012). Pravosuđe prožeto korupcijom može odvrćati procesuiranje korumpiranih političara, biti pristrano, selektivno primjenjivati zakone što doprinosi slabljenju povjerenja građana u pravosudni sustav te slabljenje vladavine prava. Rezultat je nedostatak socijalne kontrole. Stupanj korupcije je veći kada su socijalne jedinice odnosno akteri izvrgnuti manjoj socijalnoj kontroli (Božić i Kuti, 2012).

Terorizam i organizirani kriminal posebice su sigurnosni izazovi. Politička korupcija može biti faktor koji doprinosi širenju ove dvije pojave. Organizirani kriminal često je povezan s legalnim društvenim strukturama poput, na primjer, političkim strankama na vlasti te istaknutim poslovnim ljudima na način da se ilegalnim aktivnostima poput trgovine drogom, oružjem, pranjem novca i slično, ostvaruje profit, a političke dužnosnike potplaćuje na način da im se unaprijed nudi novac ili im se nudi udio u ostvarenoj dobiti (Petričić, 2009). Italija je primjer u kojem je tolika zastupljenost političke korupcije dovela do uspona mafije kao paralelne vlasti. Gangsterske korupcije su zbog tradicije organiziranog kriminala često povezane sa političkim strankama (Ravlić, 2010). Društva prožeta sustavnom korupcijom posebice političkom plodno su tlo za terorizam. Korupcija slabi vladinu kontrolu što omogućava teroristima da iskoriste slabost vlasti i teritorijalne kontrole (Hartelius i Borgenhammar, 2011).

Dakle, negativan utjecaj korupcije na sve sfere društva je nepobitan. Prvenstveno produbljuje „moralnu eroziju“ članova nekog društva odnosno države prema postojećim institucijama, zatim slijedi normaliziranje i prihvaćanje bezakonja za ostvarivanje ciljeva, a krajnji rezultat je gubitak integracijskih čimbenika. Korupcija predstavlja siguran put društva

³Percepcija korupcije subjektivna je procjena o rasprostranjenosti korupcije u nekom društvu, institucijama ili organizaciji.

ka gubljenju političke, ekonomske i kulturne nezavisnosti (Matić i Groznica, 2008). Kada zastupljenost korupcije bude tolika da prijete opstanku države i društva kao sustava može doći i do potpunog sloma što rezultira tzv. propalim državama⁴ (Hartelius i Borgenhammar, 2011).

4.1 Otklanjanje političke korupcije kao sigurnosnog problema

Njemački sociolog Ulrich Beck suvremeno društvo okarakterizirao je konceptom društva rizika upravo iz razloga jer je karakteristika suvremenog svijeta neizvjesnost i niz nesigurnosti što predstavlja fenomen u usponu kod suvremenih uređenih društava (Bilandžić, 2019). Upravo zbog toga se u strategijama sigurnosti nastoji upravljati rizicima te ublažiti moguće štete. Korupcija je društvena anomalija i kao takva zahtjeva svjesnu akciju njezina uklanjanja iz društva i povratak u normalnost (Kregar, 2010). Prvi korak ka suzbijanju korupcije jest prepoznavanje problema korupcije. Kada je pitanje nacionalne sigurnosti tada problem treba biti sekuritiziran odnosno postavljen za sigurnosnu prijetnju egzistencijalnog karaktera. Neko pitanje se treba predstaviti i prihvatiti kao sigurnosno pitanje, a to čine sekuritizirajući akteri koji su najčešće državna elita (Buzan et al., 1998, prema Lanščak, 2014:152). Pod sekuritizacijom podrazumijeva se postupak „socijalne konstrukcije sigurnosnih pitanja“ (Williams, 2003 prema Ajzenhamer i Rokvić, 2021:56). Procesom sekuritizacije problem iz svakodnevne normalne politike se izdvaja i daje mu se poseban status kojem političari trebaju uvjeriti širu zajednicu da određeno pitanje predstavlja opasnost za nacionalnu sigurnost (Hough et al., 2015). Pitanje jest kako kod sustavne političke korupcije sekuritizirajući akter može biti vlast? To znači da bi sustavnu političku korupciju trebali sekuritizirati upravo oni kojima je politička korupcija oblik upravljanja, osvajanja i održavanja vlasti što predstavlja paradoks. Sustavna politička korupcija jest ugroza nacionalne sigurnosti i njezina sekuritizacija je nužna za suzbijanje, ali pitanje jest na koji način. Matić i Groznica (2008) ističu da je potrebno stvarati kritičnu masu političke volje što je moguće uz pomoć širenja svijesti o štetnosti korupcije, pritiska vanjske politike na domaće vlade kroz razne organizacije te procesom demokratizacije (Lanščak, 2014). Na taj način sekuritizatori mogu biti nevladine organizacije, akademski krugovi ili određeni aktivisti.

⁴Propale države su zemlje suočene s velikim političkim, ekonomskim, institucionalnim i socijalnim problemima do te mjere da ne mogu ispunjavati osnovne funkcije države ili ne mogu pružiti adekvatne usluge svojim građanima.

Kako bi se spriječila i suzbila politička korupcija neke od država uvode mjere kao što su ograničavanje privatnih donacija, postavljanje maksimalnih troškova izbornih kampanja, transparentnost u trošenju financijskih sredstava kandidata i stranaka na izborima, obaveza vođenja poslovnih knjiga i godišnjih financijskih izvještaja parlamentarnim tijelima te uvođenje sankcija za kršenje istih (Skube, 2012). Osim toga, razvijaju se i nacionalne strategije za suzbijanje korupcije ili nadzorna tijela za borbu protiv korupcije. Postoji paket strategija koji uključuje antikorupcijske zakone, antikorupcijske agencije ili tijela te antikorupcijske mjere (UN, 2018). Korupcija je prepoznata kao problem od strane međunarodne zajednice, stoga je doneseno niz temeljnih međunarodno pravnih akata usmjerenih na borbu protiv korupcije kao što su Konvencija UN-a „*Convention against Corruption*“, UN-ova deklaracija „*On Fighting Against Corruption and Bribery in International Commercial Transaction*“ ili *The International Code of Conduct for Public Officials* (Lipinsky et al., 2009). Europska unija je u borbi i suzbijanju korupcije poduzela slijedeće mjere: niz direktiva o borbi protiv korupcije (npr. Direktiva o borbi protiv korupcije u privatnom sektoru), jačanje institucija, pomoć članicama EU za uspostavljanje neovisnih tijela za borbu protiv korupcije, jačanje transparentnosti, godišnja izvješća o borbi protiv korupcije, kazneno sankcioniranje koruptivnih radnja, financijska kontrola i niz drugih mehanizama. Najnoviji je zaključak Europskog semestra⁵ prema kojem u borbi protiv korupcije pojedine članice trebaju „djelotvorniju zaštitu zviždača⁶, jačanje okvira za borbu protiv korupcije osnivanjem novih neovisnih kontrolnih tijela, strože kontrole, sustavne kontrole imovinskih kartica, stvaranje neovisnih načina za rješavanje slučajeva korupcije te stroža pravila o sukobu interesa i njihovu provedbu“ (Europska komisija, 2023).

Jačanje zakonodavstva, primjena strožih sankcija za koruptivne radnje, uspostava neovisnog pravosudnog sustava koje će procesuirati korumpirane dužnosnike, jačanje antikorupcijskih institucija, promicanje transparentnosti u svim dijelovima vlasti, razotkrivanje korupcije od strane medija te međunarodna suradnja u borbi protiv korupcije su važni za otklanjanje političke korupcije, međutim nisu dovoljni. Profesionalizacija i depolitizacija države odnosno emancipacija državnih institucija ključne su za uspješnu borbu protiv korupcije. Institucije trebaju djelovati stručno i profesionalno. Upravo sa ovim

⁵ „Europski semestar godišnji je ciklus koordinacije ekonomskih i fiskalnih politika unutar EU-a koji Komisija i Vijeće provode kako bi se poboljšala gospodarska i socijalna održivost EU-a. Europski semestar uveden je 2010. i otad se razvija“ (Tematsko izvješće, 16/2020)

⁶ „Zviždači su zaposlenici, bivši zaposlenici ili članovi organizacija, posebice privatnih ili državnih, koji nedolično ponašanje organizacije prijave kolegama ili institucijama. Nedolično ponašanje znači kršenje zakona i pravila ili čin izravne prijetnje javnom interesu, kao što su prijave, kršenje zdravstvenih i sigurnosnih pravila te korupcije“ (Habazin, 2010).

procesima jača i socijalna kontrola koja nije moguća u situacijama u kojima se procjene i odluke donose ovisno o percepciji i interesima političkih grupa. Prema Božiću i Kuti (2012) socijalna kontrola je normativni aspekt društvenog života u kojem se određuje što je devijantno, a što društveno poželjno. Međutim osim normativnog aspekta važan je i moralni, stoga je za uspješnu borbu potrebna i edukacija građana. Otklanjanje devijantnih struktura, pa samim time i političke korupcije jest dugotrajan proces koji zahtjeva suradnju svih dijelova društva.

5 Politička korupcija u Hrvatskoj

5.1 Povijest političke korupcije u Hrvatskoj

Politička korupcija u Hrvatskoj prisutna je još od samih početaka uspostave samostalne i suverene države počevši od samog procesa privatizacije koji je onemogućio ekonomsku konkurentnost te ekonomski i socijalni razvoj. Proces privatizacije omogućio je akumulaciju kapitala među onima koji su povezani s vladajućom strankom s ciljem odbijanja novih, posebno stranih investitora te eliminiranjem konkurencije (Grubiša, 2005). Naime, kada je uspostavljena samostalna Republika Hrvatska 1990-tih godina vlast započinje proces privatizacije. Netransparentan proces privatizacije 1990-tih godina rezultirao je tome da je 60% poduzeća završilo u državnom vlasništvu koje je kasnije iznova prolazilo kroz proces privatizacije nakon čega su ista poduzeća pripala povlašteno politički povezanim pripadnicima s vladajućom strankom – HDZ (Radin i Shoup, 2014). Netransparentnost i kronizam rezultirali su odbijanje potencijalnih ulagača što je smanjilo ekonomski razvoj i ulaganja Hrvatske te otvorilo put i ostalim oblicima političke korupcije.

Prema Matiću i Groznici (2008) društva koja su netom prošla proces osamostaljenja i ostvarila suverenitet iz totalitarnih uređenja u demokratska prati jačanje korupcije. Hrvatska je 1991. godine donijela odluku o osamostaljenju. Zbog svoje odluke o suverenosti, slobodi i prelasku na demokratsko uređenje, Hrvatsku su napale oružane snage JNA (Jugoslavenska narodna armija) zbog čega je prošla Domovinski rat. Iako žrtva rata, UN (Ujedinjeni narodi) je nametnuo tijekom rata embargo na oružje što je omogućilo nezakonitu trgovinu oružjem u svrhu obrane teritorija. Međutim, pojedinci su iskoristili priliku za osobno bogaćenje putem

ilegalne trgovine oružjem koju su provodili i sa protivničkom stranom te pronevjerom novca i sredstava za obranu. U tome su sudjelovali i neki članovi nove političke elite te pojedinci povezani s političkim dužnosnicima. „Koliko prikupljenog novca nije potrošen na obranu Hrvatske godinama je istraživao sada pokojni Lazo Pajić, zamjenik glavnog državnog odvjetnika. Pajić je relevantna državna tijela upozorio na nedostatak dokumentacije u MORH-u, kao i na činjenicu da nikada nije napravljen službeni izvještaj o ratnom uvozu oružja u Hrvatsku“ (Jutarnji list, 2014). Netransparentna i nedemokratska ratna nabava pogodovala je širenju korupcije te stvorila nove tajkune među kojima su bili i pojedini generali poput slučaja Vladimira Zagorca (Grubiša, 2010). Portal 24 sata (2007) piše kako je general Vladimir Zagorec do 2000. godine vodio državnu agenciju RH Alan koja je naoružavala Hrvatsku za vrijeme Domovinskog rata te čije je poslovanje naglašeno kao tajno, a sumnja se da je novac namijenjen obrani Hrvatske utrošen na vlastito bogaćenje. „Sud ga je osudio na sedam godina zatvora zbog toga što je 2000., odlazeći s dužnosti pomoćnika ministra obrane zaduženog za nabavu oružja i opreme, odnio dragulje u vrijednosti od pet milijuna dolara“ (Tportal, 2014).

Socijalni kapital te moć kronizma, klijentelizma i nepotizma pokazali su se ključnima kako kod zapošljavanja u javnim upravama tako i u ostalim državnim institucijama kao što je slučaj do dana današnjeg. U Hrvatskoj takva politika djelomično ima korijene u socijalizmu što se ponajprije odnosi na kadrovsku politiku u javnom sektoru, instrumentalizaciju javnih institucija i ideološko legitimiranje poretka (Račić, 2021). Grubiša (2010) ističe da su u razdoblju između 1990. te 2000., dvije trećine od 65 000 zaposlenih u administraciji bili izabrani bez javnog natječaja isključivo po kriteriju lojalnosti vladajućoj stranci, te da se od 2003. godine takva praksa nastavila. Zatim, Kregar (2010) tvrdi da oprobna i vlast između sebe dijele utjecajna menadžerska mjesta u državnim poduzećima, komunalnim poduzećima, društvima u vlasništvu lokalnih jedinica i agencijama koje sami reguliraju. U Hrvatskoj je zastupljen klijentelizam prilikom zapošljavanja u svim sektorima društva. Dok je uobičajena praksa prilikom zapošljavanja javiti se na javni natječaj te zahvaljujući kompetentnosti, obrazovanju i sposobnosti dobiti posao, u Hrvatskoj je uvriježeno mišljenje da je u velikom broju slučajeva važno posjedovati člansku iskaznicu vladajuće stranke te biti jedan od glasača na izborima. Brojni su primjeri koji upućuju na relevantnost mišljenja poput, prema Banović (2020), slučaja ministrice Andreje Zlatar-Violić te njezinog nasljednika Berislava Šipuća koji su za važne pozicije u kulturi imenovali stranačke i bliske ljude. Zatim, imenovanje upravljačkih struktura na HRT-u (Hrvatska radiotelevizija) koje se vrši od strane izvršnih ili zakonodavnih vlasti, pa se tako redovito događaju smjene kako se mijenja i politička vlast.

Najbolji primjer jest afera Dnevnice u kojoj je donesena nepravomoćna presuda bivšem šefu kabineta premijera za popunjavanje pozicija izvršne vlasti na temelju poznanstava i stranačkog kadroviranja (Transparency International, 2020). Za Tomislava Saucha, bivšeg predstojnika ureda premijera Zorana Milanovića, 2017. DORH je poslao zahtjev za skidanje zastupničkog imuniteta zbog isplata akontacija iz sredstava državnog proračuna, iako se radilo o nepostojećim službenim putovanjima posebnih savjetnika za razdoblje između 2013. te 2016. (Index hr, 2017). Transparency International (2020) za navedenu aferu Dnevnice objavljuje da pokazuje posljedice funkcioniranja stranačke kadrovske politike jer se odgovorne pozicije popunjavaju političkim imenovanjima bez jasnih kriterija te temeljem poznanstava. Zatim, slučaj tvrtke Eko u kojem je bivša direktorica, Andrijana Cvrtila, izašla sa snimkama razgovora s HSLS-ovim (Hrvatska socijalno-liberalna stranka) predsjednikom Gradskog vijeća iz kojih je dokazano uhljebljivanje, a zviždačica je sama priznala da je morala zapošljavati članove HSLS-a i HDZ-a (Transparency International, 2021). Transparency International (2021) u studenom ističe da je USKOK (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala) podigao optužnicu protiv bivšeg predsjednika županijskog i umaškog HDZ-a jer je zatražio od ravnatelja nacionalnog parka Brijuni da se mimo javnog natječaja zaposle dvije osobe. U formalno neovisnim poduzećima gdje država nije većinski vlasnik, poput Podravke, događaju se također politička imenovanja (Račić, 2021). Transparency International (2022) istaknuo je da je turistička zajednica splitsko-dalmatinske županije bez javnog natječaja odabrala kandidatkinju za načelnicu Vele Luke te ujedno članicu HDZ-a da za njih kontaktira sve hrvatske i inozemne medije i dogovori povoljan zakup oglasnog prostora.

Prisutni su i drugi oblici političke korupcije kao što su pronevjera odnosno preusmjeravanje javnih sredstava, zatim sukob interesa ili primanje mita. Grubiša (2010) navodi za primjer slučaj dužnosnika HNS-a (Hrvatska narodna stranka), Srećka Ferenčaka, koji je zemljište povjereno u humanitarne svrhe od grada Zagreba prodao zajedno sa svojim ortacima po punoj tržišnoj cijeni. Županijski sud u Zagrebu je podigao optužnicu protiv međimurskog župana, Matije Posavca, za kaznena djela trgovanja utjecajem i zlouporabu položaja i ovlasti (Transparency International, 2022). Međimurskog župana sumnjiči se da je uzimao mito u svrhu zapošljavanja u Županijskoj upravi za ceste te da je iskoristio svoj položaj kako bi zaposlio nećakinju poznanice. USKOK proširuje istragu u slučaju bivše gradonačelnice Knina, Josipe Rimac, u aferi Vjetroelektrane za sumnju na trgovinu utjecajem, davanje mita i zlouporabu položaja (Transparency International, 2022). Naime, Transparency

International (2022) navodi da je Josipa Rimac pogodovala trgovačkom društvu u izgradnji vjetroelektrana u zamjenu za novčani iznos od 40 000 kuna mjesečno. Iako su imovinsko-pravni odnosi na šumskom teritoriju neriješeni, zatražila je izmjenu ugovora o izgradnji šumske ceste kako bi omogućila trgovačkom društvu gradnju što ide na štetu Republike Hrvatske. Isto tako, zatražila je i izmjene ugovora kako bi se trgovačkom društvu priznao status investitora šumske infrastrukture unatoč protivljenju Pravne službe Hrvatskih šuma, a budući da trgovačko društvo nije ishodilo bankarsku garanciju, zatražila je zamjenu bankarske garancije obvezom bjanko zadužnica kao jamstvo za ugovor (Transparency International, 2022). No, postoje i noviji primjeri pronevjere poput afere HEP 2023. godine u kojoj je PPD (Prvo plinarsko društvo) kupovalo plin od HEP-a (Hrvatska elektroprivreda) po nižoj tržišnoj cijeni te ga preprodavalo Gradskoj plinari Zagreb po znatno većoj cijeni. Osim PPD-a, ostale plinske tvrtke činile su isto te na ovaj način ostvarile veliku dobit. Zanimljiva je činjenica da je predsjednik uprave HEP-a ujedno i predsjednik HDZ-a Novi Zagreb- istok te je još od 2018. godine pod istragom USKOK-a. Zašto je predsjednik uprave HEP-a koji je ujedno i član vladajuće stranke već petu godinu za redom pod istragom USKOK-a bez promjene i napretka slučaja? Odgovor je možda nedostatak volje političkih aktera da se odreknu privilegije utjecaja na stručne i profesionalne službe (Matić i Groznica, 2008). Tvrdnja se može potkrijepiti s još nekoliko primjera primanja mita. Prianje mita je najčešći oblik korupcije. DORH (Državno odvjetništvo Republike Hrvatske) je 2011. godine objavilo podatak da je USKOK podigao optužnicu protiv bivšeg premijera, Ive Sanadera, zbog primanja mita kako bi se donijeli zaključci i dopune Ugovora o međusobnim dioničarima između MOL-a i Republike Hrvatske te je time Hrvatska MOL-u osigurala utjecaj na trgovačko društvo INA (DORH priopćenja, 2011). Ivo Sanader je na kraju procesuiran i proglašen krivim za počinjenje kaznenog djela primanja mita. Zatim, bivša županica Sisačko-moslavačke županije (SDP) proglašena je krivom te joj je određena kazna zatvora od sedam godina i oduzimanje nepripadajuće imovine zbog kaznenog djela primanja mita (Indeks hr, 2022). Najnoviji primjer jest afera Mreža u kojoj je savjetnik ministra gospodarstva pokušao iznuditi dio državnog novca te podmiti direktora Mreže TV kako bi se promicali osobni i poslovni interesi ministra gospodarstva u medijima što dokazuju i transkripti razgovora, a sam ministar je smijenjen (Nacional, 2023). Na politički utjecaj na profesionalne službe upućuje usporedba navedenih slučajeva prema kojoj se bivšem premijeru vladajuće stranke sudilo dugi niz godina te da mu nije izrečena kazna oduzimanja imovine. Bivšem ministru te pripadniku vladajuće stranke proces nije niti pokrenut, dok je bivšoj županici osim zatvorske kazne određeno i oduzimanje imovine. Bivša županica, Marina Lovrić Merzel, uhićena je 2014.

godine kao aktualna županica kada je stranka kojoj pripada bila na vlasti⁷, ali osuđena je 2022. godine kada je aktualna druga vlast (Jutarnji list, 2024). Još je takvih primjera kao što je slučaj bivšeg ministra unutarnjih poslova te ministra obrane vladajuće stranke, Berislava Rončevića, kojega se teretilo da je prilikom nabave vojnih kamiona 2004. godine oštetio proračun za 10 milijun kuna nakon čega je nepravomoćno oslobođen tek 2014. godine jer je 2010. godine osuđujuću presudu ukinuo Vrhovni sud (Index hr, 2023). Zatim, slučaj bivšeg gradonačelnika Vukovara, Željka Sabe, koji je proglašen krivim za nuđenje mita te osuđen na godinu i 4 mjeseca zatvora. Bivši gradonačelnik i saborski zastupnik SDP-a (Socijaldemokratska partija) nudio je mito vijećnicima HDZ-a kako bi prešli na stranu SDP-a (Jutarnji list, 2014). Suđenje je trajalo 22 mjeseca, dok je slučaj bivšeg saborskog zastupnika vladajuće stranke, Franje Lucića, trajao tri godine te završio blažom presudom. Zastupnik je ponudio mito novinaru što je potvrdila snimka razgovora. Kazna zatvora zamijenjena je radom za opće dobro, a saborski mandat izvršio je do kraja (Telegram, 2022). Dokaz povezanih vladajućih struktura te rada institucija jesu i primjeri za vrijeme Vlade premijera Zorana Milanovića iz stranke SDP. Primjer je sumnja na povezanost poduzetnika i bivšeg ministra, Tihomira Jakovine, za sudjelovanje u aferama Apoteka, šećerna afera te afera s Hrvatskim šumama za koje je DORH utvrdio da nema sumnje u počinjenje kaznenog djela, iako je Europska komisija 2016. godine blokirala poticaje zbog sumnje da se radilo o mogućem pogodovanju i nepravilnostima (Narod hr, 2021). Iz svega navedenoga, čini se da korupcijske afere postoje kod članova različitih političkih stranaka, dok se kod primjene zakona može uvidjeti pristranost vladajućim strukturama.

Sukob interesa posebno je zanimljiv slučaj u Hrvatskoj obzirom da prvi zakon o sprječavanju sukoba interesa postoji tek od 2003. godine, a Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa počinje djelovati tek 2013. godine (Đanić Čeko i Konjević, 2022). Prema statističkoj analizi akata Povjerenstva najveći broj odluka u kojima su akteri proglašeni krivima ili su osumnjičeni jesu pripadnici vladajuće stranke HDZ (Skočak, 2019). Gradonačelnik Lipika, Vinko Kasana, dobio je bespovratna sredstva iz EU fondova za pokretanje nepoljoprivredne djelatnosti pri čemu je polovica iznosa na njegovom privatnom računu, a unatoč tome što mu supruga radi u Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju odnosno agenciji koja je odobrila financijska sredstva gradu Lipiku, gradonačelnik tvrdi da nije riječ o sukobu interesa (Transparency International, 2021). Postoje i drugi slučajevi sukoba interesa, pa je tako donesena odluka da je sadašnji gradonačelnik

⁷ <https://vlada.gov.hr/o-vladi/clanovi-vlade/sazivi-vlada-93/12-vlada-rh/19501>

grada Zagreba zloupotrijebio posebna prava dužnosnika zbog davanja preporuke za imenovanje članova Upravnog vijeća Dječje bolnice Srebrenjak, nakon čega su isti imenovani među kojima jest i član koji je donirao novce za financiranje kampanje za lokalne izbore (Upravni sud u Zagrebu, 2023). Nerijetko je riječ o neusklađenosti imovinske kartice s onime što je prijavljeno te onime što je dokazano, pa je tako saborski zastupnik, Milorad Pupovac, jedan od dužnosnika kojem je izrečena novčana sankcija (Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa, 2021). Grubiša (2010) ističe da se u razvijenim demokratskim društvima svako sudjelovanje javnog dužnosnika (ministra ili državnog tajnika) u upravljanju javnim poduzećem također smatra sukobom interesa. Paralelno su za vrijeme koalicijske vlade Ivice Račana između 2000. te 2003. godine ministri povjeravali rukovodeća mjesta u vlastitim privatnim poduzećima svojim suprugama i rodbini što je ujedno i nepotizam na snazi (Grubiša, 2010). Prisutni su i suvremeniji primjeri poput slučaja bivše SDP-ove ministrice zaštite okoliša, Mirele Holy, koja je podnijela ostavku jer je molila predsjednika uprave HŽ-a da ne otpusti suprugu stranačkog kolege (Večernji list, 2012). Zatim, slučaj zapošljavanja u vrtiću u Slavonskom Brodu na čiji se natječaj, kako ističe Transparency International (2021) prijavilo 35 osoba od kojih je 8 zaposleno. Zaposleni su osobno ili stranački povezani sa aktualnim gradonačelnikom, Mirkom Dusparom, među kojima su gradonačelnikova sestra i nećakinja (Transparency International, 2021). Primjer koji je ujedno zlouporaba položaja i moći te kronizam i nepotizam jest slučaj Josipe Rimac, bivše državne tajnice u Ministarstvu uprave i, ujedno, članice vladajuće stranke te ministra mora, prometa i infrastrukture, Olega Butkovića, stranačkog kolege. "Poruke koje su 2019. godine razmjenjivati dokazuju kako je ona preko njega lobirala da se u Institut IGH, tvrtku koja posluje s državom, zaposli sin njene prijateljice iz Knina" (Faktograf, 2024). Josipa Rimac je vlastiti položaj te stranačku pripadnost preko ministra koristila u više slučajeva prilikom zapošljavanja rodbine ili poznanika što dokazuju poruke s njezinog telefona (Faktograf, 2024).

Svi ovi primjeri upućuju na devijantnost samih struktura vrha države koji dovode do politizacije i deprofesionalizacije države. Prema sociološkoj teoriji elita, u Hrvatskoj grupa političkih dužnosnika predstavlja elitnu grupu pojedinaca u čijim je rukama politička moć, odnosno kontrola institucija i resursa. S obzirom da se radi o top- down odnosu⁸ u kojem devijantne strukture potječu od najviših struktura prema nižima, posljedice su ponajprije vidljive u političkim procesima, a zatim se šire na ostala područja društva.

⁸Prema sociološkoj teoriji elita radi se o situaciji u kojoj moć, utjecaj i kontrola potiču iz viših društvenih struktura prema nižim razinama.

5.2 Utjecaj političke korupcije na političke procese u Hrvatskoj

Politička korupcija destabilizira političke procese, pravni poredak, ekonomiju, institucije te, u konačnici, sigurnost narušavanjem transparentnosti, pogodovanjem interesima moćnih i narušavanjem demokratskog procesa. Prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju, problem jest financiranje političkih stranaka koje nije transparentno, izvan je nadzora te nije dostatno regulirano. Gornje granice dobrovoljnih donacija previsoko su postavljene i tako omogućuju izloženost pojedinim izvorima, trgovinu političkim mandatima i stavovima te neumjereno raspolaganje sredstvima političkim strankama (Kregar, 2010). Tako stranke poput HDZ-a i SDP-a imaju puno više sredstava od manjih političkih stranaka koje ne mogu jednako financirati kampanje i biti jednako konkurentne u političkoj utrci na izborima. Dokaz tome jest afera Prima iz 2010. koja se odnosi na nezakonite radnje političkog financiranja. Afera je započela s bivšim premijerom Ivom Sanaderom zajedno s direktoricom tvrtke Fimi te drugim članovima HDZ-a koji su preko državnog proračuna izvlačili novac kroz državna poduzeća te financirali privatne troškove stranke (Transparency International, 2020). Transparency International (2020) navodi i slučajeve u kojima su osim čelnih ljudi u hrvatskim poduzećima uključena i dva bivša ministra. Stranke Europskog parlamenta dužne su objavljivati izvješća o imovini i obavezama, izvore donacija s popisom svih donatora te je zabranjeno primanje anonimnih donacija i donacija od državnih kompanija (Kregar, 2010). Pritisak Europske unije rezultirao je 2011. godine da su političke stranke dužne podnositi godišnja izvješća o financiranju te izvješća o donacijama Državnom uredu za reviziju što jest napredak. Međutim, unatoč pritiska EU te pojačanoj kontroli financiranja stranaka, postoje slučajevi nepravilnosti u izvješćima stranaka. Čular (2022) navodi da su nepravilnosti u području financijskih izvještaja iz 2019. godine pronađena kod 40% stranaka te da Državni ured za reviziju ima značajan utjecaj za uspostavu transparentnosti. Otkriveno je da je DP (Domovinski pokret) 2020. godine prikazao rashode stranke manje za 80 000 kuna te da dokumentacija nije potpuna zbog čega se ne može iščitati u potpunosti svrha svih rashoda stranke (Transparency International, 2020). Učestala je pojava da godišnja izvješća ne budu dostavljena na vrijeme, da su nepotpuna ili da postoje sadržajne nepravilnosti. Analizom godišnjih i polugodišnjih izvješća iz 2022. te 2023., vidljivo jest da nemaju sve političke stranke potpune podatke te da za 2023. godinu nisu sve podnijele financijsko izvješće. Primjerice, prema godišnjem izvješću 2023., stranka HDS (Hrvatska demokršćanska stranka) nije navela izvore privatnih donacija niti iznose (Državno izborno povjerenstvo RH, 2023), dok je s druge strane naveden popis ostale imovine za razliku od stranke

Možemo na čijem popisu su transparentno navedeni izvori s iznosima donacija, ali je riječ o polugodišnjem izvješću za 2023. godinu bez popisa ostale imovine. Primjetno je da se godišnja izvješća ne podnose u istom roku od strane svih stranaka, pa tako je stranka HDZ objavila godišnje financijsko izvješće u veljači, isto kao i stranka SDP, dok primjerice stranka HSS (Hrvatska seljačka stranka) još uvijek nema objavljeno godišnje, već polugodišnje financijsko izvješće (Državno izborno povjerenstvo RH, 2023). Analizom financijskih izvješća iz 2022. godine, stranka DP objavila je u ožujku 2023. godišnje izvješće s izvorima donacija, popisom imovine i financijskim planom, dok je primjerice stranka HDZ to učinila u veljači iste godine, stranka MOST u ožujku, stranka HDS u veljači bez transparentnih izvora donacija te iznosa (Državno izborno povjerenstvo RH, 2022).

Još jedan problem jesu i razlike u financijskim prilikama političkih stranaka. Političke stranke s manjim financijskim prilikama nemaju jednak medijski prostor zbog činjenice da se prostor u medijima plaća, a HRT⁹ (Hrvatska radiotelevizija) kao nacionalni mediji nije jednako naklonjen svim strankama.

Osim financijskih prilika i medijskog prostora, rezultat neetičnih političkih procesa očituje se i u razlici između realnog broja birača na izborima te broja glasova. Primjer jest 2007. godina kada je na parlamentarnim izborima usporedbom rezultata i matematičkom analizom podataka o broju stanovnika, broju birača, prirodnom priraštaju i broju birača koji izlaze na izbore utvrđen višak od 555 000 birača (Petričić, 2009). Tvrdnje su dokazane što je priznala i međunarodna zajednica, dok je Državno izborno povjerenstvo samo ukazalo na legitimnost saborskog saziva. To nije jedini slučaj, pa tako Jutarnji list (2022) prenosi da se na popisu birača nalazi višak od oko milijun birača koji je utvrđen usporedbom popisa stanovništva iz 2021. godine te broja glasača. Državni službenici zaboravljaju da su upravo građani ti koji ih plaćaju te ih postavljaju na postojeću funkciju zbog čega im duguju lojalnost, ali u praksi umjesto lojalnosti građanima, dužnosnici ovakvom praksom osiguravaju plodno tlo za neometani razvoj korupcije (Matić, 2016).

Afere poput Prima i primjeri iskrivljene prakse političkih izbora potkopavaju povjerenje građana u institucije te rezultiraju disfunkcijom istih. Posljedica jest smanjena građanska participacija u političkim procesima koja može proizlaziti zbog gubitka vjere za

⁹Dokaz jest spomenuto imenovanje upravljačkih struktura koje se vrši od strane izvršnih ili zakonodavnih vlasti što rezultira smjenama popraćenim promjenom vlasti.

mogućnost promjena na bolje. Na svakim novim izborima sve manja je brojka izlaska na izbore, pa je tako 2000. izašlo 76, 53% građana, 2011. je na izbore izašlo 62% građana, a 2020. godine 46, 85% što čini manje od polovice upisanih birača (Danas.hr, 2020). Međutim, 2024. godine na parlamentarnim izborima prema privremenim rezultatima glasalo je 62, 30% što ipak čini pomak u odnosu na prethodnu izbornu godinu (Novi list, 2024). Na kraju, u dvije izborne jedinice utvrđene su nepravilnosti radi viška glasačkih listića zbog čega će se izbori ponoviti u tim izbornim jedinicama (Večernji list, 2024). Jedno je sigurno, politički procesi u Hrvatskoj nisu u potpunosti demokratskog karaktera.

6 Ugroze političke korupcije za nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske

Nezakonita privatizacija tijekom procesa osamostaljenja, netransparentna ratna nabava, iskrivljene političke prakse na izborima te spomenute korupcijske afere nisu jedine devijantne aktivnosti. Bitna prijelomnica za borbu protiv korupcije u Hrvatskoj dogodila se dolaskom nove predsjednice vlade, Jadranke Kosor, 2009. godine koja je za glavni cilj djelovanja istaknula borbu protiv korupcije (Malenica i Jeknić, 2010). Tada se javnost započinje upoznavati sa slučajevima korupcijskih afera koje su uzrok različitih ugroza nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

6.1 Slabljenje institucija Republike Hrvatske

Devijantna struktura u hrvatskom društvu uspostavila je nesrazmjer između usluga koje pružaju institucije te očekivanja građana prema istima bilo da je riječ o pravosuđu, zdravstvu, obrazovanju ili drugima. Oslabljena je vladavina prava selektivnom primjenom zakona koji nisu isti za običnog građanina i korumpiranog političara. Istraživanje javnog mišljenja o korupciji odnosno Global Corruption Barometer već 2007. godine pokazalo je da je u Hrvatskoj pravosuđe ocijenjeno za najkorumpiraniju instituciju (Malenica i Jeknić, 2010). Upravo u to vrijeme priveden je bivši premijer čije je suđenje trajalo 10 godina. Veliki broj

slučajeva korupcijskih afera niti nije procesuiran, a oni koji su postali predmetom istrage često završavaju u arhivama državnog odvjetništva te ostaju neriješeni. Korupcija za ostvarivanja dobiti i interesa bila je jedna od strategija bivšeg gradonačelnika Zagreba i osnivača političke stranke, Milana Bandića¹⁰. Bio je upleten u niz korupcijskih afera kao što su Bandićev kum, afera Croatia bus, afera Konzum, stadion Maksimir i Dinamo, afera Bužanova i još brojne druge (Indeks hr, 2021). Više puta je bio optužen za korupciju bilo da je riječ o pranju novca, klijentelizmu ili nepotizmu te za zlouporabu položaja i ovlasti. Mnogi slučajevi došli su pred pravosudni sustav, trajući godinama bez konačnih sudskih odluka koje bi pružile zaključak. Na kraju, nijedan slučaj nije istražen do kraja jer je Milan Bandić preminuo 2021. godine. Još jedan primjer jesu sumnje na afere političara iz bivše SFRJ (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija) te ujedno i bivšeg ministra financija Hrvatske i gradonačelnika Rijeke, Slavka Linića. Osim što je 2001. godine izjavio da bi ukrao i poduzeo sve da ga nitko ne otkrije, dovodilo ga se u vezi s aferama kupovine oružja za vrijeme Domovinskog rata, aferama Riječke tržnice, Sunčani Hvar, slučaj Liburnija, Dailmer i brojne druge (Indeks hr, 2015). USKOK pokreće kriminalističku istragu tek 2014., a godinu kasnije objavljeno je priopćenje prema kojemu su odbačena obilježja kaznenih djela (USKOK priopćenja, 2015). Suvremeniji primjer je afera u INA Grupi zbog čega je Republika Hrvatska oštećena za više stotina milijuna kuna. Osumnjičeni su kupovali od INA-e plin po unaprijed dogovorenoj nižoj tržišnoj cijeni odnosno „cijena plina pri prodaji bila je uvijek fiksna bez ugovaranja zaštitnih klauzula i neovisno o promjenama cijene plina na energetskom tržištu“ (USKOK priopćenja, 2022) nakon čega su ga preprodavali po višoj odnosno tržišnoj cijeni stranim firmama što je rezultiralo razlikom između nabavne i prodajne cijene, a uplate razlike odlazile su na privatne račune. U nadležnim tijelima INA-e postavljeni su članovi političke stranke HDZ-a (Transparency International, 2022). Iako je USKOK pokrenuo istrage, kako vrijeme odmiče, afera INA sve više odlazi u zaborav, a za oštećenja države i njezinih građana nitko ne odgovara. Nadalje, za aferu Agrokor DORH već nekoliko godina ima dokaze o lažiranju bilanci, ali je procesuiranje još u tijeku (Nacional, 2023). Upravo sustavno odgađanje istraga i pravosudnih postupaka usmjerenih na političke strukture i dužnosnike ukazuje na manjak neovisnosti pravosuđa, usklađenost sudaca sa političkim odlukama, a dugotrajni procesi bez konačnih zaključaka na manjak transparentnosti pravosudnog sustava.

Osim što su blokirane institucije, ključna politička tijela i čelni ljudi hrvatske političke scene stava su da nemaju uvid u funkcioniranje hrvatskih institucija te se za vrijeme njihovih

¹⁰Milan Bandić bio je gradonačelnik grada Zagreba od 2000. do 2021.

funkcija događaju velike korupcijske afere koje čine ogromnu štetu Hrvatskoj. Usporedimo li kasnije i novije slučajeve primjer jesu afera Maestro za vrijeme mandata Ive Sanadera ili afere Fimi, Frka te slučaj Gabrijele Žalac za vrijeme mandata trenutnog premijera, Andreja Plenkovića. U aferi Maestro, otkrivene su sumnjive poslovne transakcije u tvrtki povezane sa bliskim ljudima tadašnjeg premijera čija su sredstva navodno korištena za financiranje stranke. U istom predmetu prva optužnica USKOK-a bila je protiv potpredsjednika u Hrvatskom fondu za privatizaciju (HFP) te voditelja službe i savjetnika u sektoru zbog zlouporabe položaja jer nije naplaćen zakup nekretnina u vlasništvu Hrvatske osumnjičeniku za turističko-ugostiteljske svrhe (USKOK priopćenja, 2007). Bivši premijer podnio je ostavku te je pravomoćno osuđen. Međutim, za vrijeme dva mandata trenutnog premijera smijenjeno je čak 22 ministara od kojih je većina smijenjena zbog afera (Dnevnik hr, 2023). S druge strane, noviji izvori navode da je riječ o broju od 30 ministara za vrijeme mandata aktualnog premijera (N1, 2023). Prema raznim medijima, bivša ministrica te ujedno i članica predsjedništva HDZ-a, sudjelovala je u brojnim korupcijskim aferama čije je procesuiranje u redovima Državnog odvjetništva dugotrajno ili nije pokrenuto. Na kraju je EPPO (European Public Prosecutor's Office) pokrenuo istragu protiv bivše ministrice regionalnog razvoja i fondova Europske unije te još tri osumnjičenika. Osumnjičena ministrica tereti se za pogodovanje osumnjičenima i njihovim tvrtkama u procesu javne nabave informatičkog sustava za strateško planiranje i razvoj (EPPO news, 2021). EPPO (2021) navodi da je donesena odluka o pregovaračkom postupku bez objave javnog poziva te da je precijenjena vrijednost nabave čija je šteta 1,8 milijuna eura. Premijer vlade rekao je za osumnjičenu ministricu da je bila stručnjak za EU fondove i da nije vidio nikoga drugog sa istim znanjem te da je bilo tko nevin dok mu se ne dokaže suprotno (Dnevnik hr, 2021). Brojni mediji, pa i članovi te predsjednik Antikorupcijskog vijeća odnosno Nacionalnog vijeća za praćenje provedbe Strategije za suzbijanje korupcije navode da niti DORH niti USKOK nisu reagirali na slučaj te postavljaju pitanja neovisnosti pravosudnog sustava. Kako bi pravosuđe trebalo funkcionirati primjer jest slučaj Geodetskog fakulteta te reakcije glavne europske tužiteljice. Uhićeno je 29 osoba na Geodetskom fakultetu u Zagrebu zbog sumnje o zlouporabi europskog novca među kojima jest i bivši šef SDP-a u Velikoj Gorici te redoviti profesor u trajnom zvanju, Boško Pribičević (Kronike Velike Gorice, 2023). USKOK je podigao optužnicu, ali policija je tek po nalogu EPPO- a (Ured europskog javnog tužitelja) započela istražne radnje u Ministarstvu kulture i medija zbog sumnje na počinjene subvencijske prijevare i korupcije na Geodetskom fakultetu u Zagrebu (Dnevnik hr, 2024). USKOK je prethodno uputio dopis EPPO- u o provedbi pojačane suradnje te o provedbi nadzora EPPO-a

(USKOK priopćenja, 2024), iako aktualni premijer smatra kako slučaj nije u nadležnosti EPPO-a te da suradnja nije potrebna (Dnevnik hr, 2024). Glavna europska tužiteljica, Laura Kovesi¹¹, poslala je jasnu poruku u kojoj tvrdi da o nadležnosti EPPO-a ne odlučuju niti vlada niti parlament, političari i poslovni ljudi, već pravosuđe (Dnevnik hr, 2024). Smatra da je pravo građana znati jesu li prijevare počinjene.

Nadalje, javni resursi preusmjeravaju se za vlastite interese što je dovelo do manjeg financiranja sektora kao što su zdravstvo ili obrazovanje. Duge liste čekanja i nedostupnost pojedinih vitalnih zdravstvenih usluga građanima, ozbiljni su sigurnosni problemi za hrvatsko društvo jer umanjuju funkciju države da osigura osnovne uvjete vlastitih građana. Osim dugih lista čekanja, visoke su nadoplate lijekova od vitalne važnosti poput onih za dijabetičare ili bolesnike srca što umanjuje mogućnost zdravstvene skrbi za sve građane, iako bi zdravstveno osiguranje trebalo pokrivati usluge zdravstvene skrbi svim građanima što je i zajamčeno Ustavno pravo. Propadanje javnog zdravstvenog sustava znači ugrožavanje osnovnih potreba onih najsiromašnijih što jest ugroza nacionalne, ali i osobne sigurnosti (Lanšćak, 2014). Dok se za vrijeme pandemije koronavirusa naglašavao nedostatan broj respiratora u slučaju povećanja broja zaraženih, što ostavlja mogućnost smrtnog ishoda, Transparency International (2021) objavio je podatak u kojem je ministar zdravstva, Vili Beroš, isplatio 1,1 milijuna kuna PR tvrtki Media Val za računalne usluge, iako nije bila izabrana na javnom natječaju.

Osim toga, resursi odlaze na privatne račune političkog establishmenta, dok paralelno ključne institucije za razvoj i napredak države poput obrazovanja slabe. „Gradonačelnica Malog Lošinja Ana Kučić (HDZ), potrošila novac koji je grad uprihodio od prodaje jedne od starih škola, iako je ta sredstva trebala namjenski uložiti u projekt gradnje nove školske, sportske dvorane“ (Transparency International, 2021). Uz to, manjak resursa nije jedini problem u sustavu obrazovanja. Petričić (2009) ističe da je u akciji Indeks utvrđeno trgovanje doktoratima, magisterijima, ocjenama i ispitima u akademskim krugovima gdje se istaknuo slučaj Visoke škole za poslovanje i upravljanje Baltazar u kojoj je upravno vijeće bilo povezano s političkim vrhom zbog čega su izostale policijske konkretne akcije unatoč niza nepravilnosti. Istovremeno je na Splitskom pučkom otvorenom učilištu izdano 600 protuzakonitih svjedodžbi i uvjerenja (Petričić, 2009). U Zagrebačkom holdingu za vrijeme

¹¹ Laura Kovesi, aktualna europska tužiteljica, bivša je tužiteljica rumunjskog Ureda za borbu protiv korupcije na čijem je čelu bila od 2013. do 2018. te se istaknula u antikorupcijskim istragama jer je optuženo više tisuća članova rumunjske korupcijske mreže iz svijeta politike, a upravo radi toga bila je i meta špijunaža i medijskih napada, nakon čega je uz potporu velikog broja država članica EU postala europska javna tužiteljica (Danas hr, 2021).

mandata Milana Bandića, članica nadzornog odbora te pravnica bila je djelatnica za čiju diplomu se kontrolom utvrdilo da je lažna (Direktno, 2022). Utvrđeno je i oko 300 krivotvorenih svjedodžbi drugih djelatnika. S druge strane, bivši ministar znanosti i obrazovanja, Pavao Barišić, postao je redovan profesor na odsjeku za filozofiju na Hrvatskim studijima, iako su ga profesori s istog odsjeka 2011. prijavili za plagijat (Srednja hr, 2019). Kada je riječ o visoko obrazovnim institucijama, tada se iz godine u godinu bilježi pad na rang ljestvici svjetskih najboljih sveučilišta - The World University Rankings. Sveučilište u Zagrebu koje je najveće sveučilište u Hrvatskoj iz godine u godinu pada na rang ljestvici. Prema medijskim priopćenjima, 2018. zauzimalo je poziciju između 801. i 1000., a 2020. poziciju iznad 1000 (Večernji list, 2020). Zanimljiva je činjenica da je bivši rektor više puta medijski prozivan za korupcijske afere. Primjeri su afera *koeficijent* koja se odnosi na 10 milijuna kuna utrošenih zbog prekoračenja koeficijenta zaposlenih, dodjeljivanje počasnog doktorata bivšem gradonačelniku Zagreba te predstavniku HDZ-a u BiH (Bosna i Hercegovina) ili dodjela titule emeritusa ocu sadašnjeg premijera (Srednja hr, 2022). Budući da su počasne akademske titule namijenjene uglavnom politički aktivnim osobama ili onima koji su blisko povezani s političkim strukturama te da bivši rektor unatoč raznim optužbama nikada nije završio pod istragom nadležnih tijela, primjećuje se povezanost političkog vrha i sustava obrazovanja gdje se elementi klijentelizma reflektiraju. Isto tako, bivšeg dekana Ekonomskog fakulteta u Rijeci, Alena Hosta, Ministarstvo znanosti i obrazovanja imenovalo je za člana u Sveučilišno vijeće Sveučilišta Sjever koje nadzire financijski plan sveučilišta te se brine o racionalnoj uporabi, iako je bivši dekan ranije osumnjičen za štetu od 384,000 eura zbog neosnovanog isplaćivanja sredstava s računa sveučilišta (Srednja hr, 2024).

Osim obrazovnih institucija, zanimljiv je i slučaj predstojnika ureda sadašnjeg premijera koji je dobio državni stan u kojem živi tako što je fiktivno prijavio prebivalište u Saliju, dok je njegova obitelj prijavljena istovremeno u Zagrebu (Net hr, 2022). Isto tako, vođa SDP-a, Peđa Grbin, u Zagrebu živi sa svojom obitelji, ali prima naknadu za razdvojen život za političke dužnosnike (Transparency International, 2020). Postavlja se pitanje što čine odgovorne institucije za nadzor u ovom slučaju te koje su posljedice za društvo. Iz svega priloženog, može se zaključiti da hrvatsku političku scenu čini elitna politička skupina u čijim je rukama moć i kontrola resursa, a korupcija oruđe moći.

6.2 Gubitak povjerenja građana

Sustavna politička korupcija donijela je niz destruktivnih posljedica za društvo u Hrvatskoj. Građani Republike Hrvatske izgubili su povjerenje u državu, institucije i državne dužnosnike kao predstavnike hrvatskih građana. Percepcija korupcije povezuje se s povjerenjem u institucije, a povećanjem percepcije korupcije njihova negativna korelacija je sve veća (Kregar, 2010). Povjerenje građana u dvanaest institucija iz 2010. godine glasi: Vladu, Sabor i političke stranke percipiraju kao institucije prema kojima građani imaju najmanje povjerenja, odnosno 74,6% građana ima malo ili uopće nema povjerenja u političke stranke, 72,7% građana u Sabor, a 69, 8% građana u Vladu, 65, 4% u pravosudni sustav, dok su vojska, policija i Crkva institucije u koje građani u ovom istraživanju imaju najviše povjerenja“ (Malenica et al., 2010: 856). Pogledamo li deset godina kasnije podaci pokazuju da institucionalno povjerenje građana Hrvatske na mjernoj ljestvici od 1 do 5 za 2020. godinu iznosi slijedeće: predsjednik 2,87; vlada 2,19; sabor 2,03; vojska 3,62; policija 3,22; sudovi 2,04; stranke 1,89; crkva 2,75 (Bovan i Baketa, 2022). Usporedbom podataka može se zaključiti da se povjerenje građana nije povećalo prema nositeljima političke vlasti te da je i dalje najveći stupanj povjerenja prema policiji, vojsci i crkvi.

Nadalje, rang liste iz različitih godina prema indeksu percepcije korupcije Transparency International-a za Hrvatsku pokazuju da 1999. Hrvatska zauzima 74. mjesto od 99 zemalja, već slijedeće godine zauzima 51. mjesto od 90 zemalja, 2009. zauzima 66. mjesto od 180 zemalja. Usporedbom rezultata zadnjih godina 2019., 2020. te 2021. zauzima 63. mjesto od 180 zemalja, a zatim 2022. te 2023. godine zauzima 57. mjesto od 180 zemalja (Transparency International). Indeks percepcije korupcije¹² građana na svjetskoj rang listi ipak pokazuje neke pomake, ali pitanje jest jesu li podaci normativnog ili empirijskog karaktera. Hrvatska sa svojih 50 bodova zaostaje od prosjeka članica EU te je na samoj granici između umjerene i visoke percepcije korupcije.

Prema istraživanju, od 100 građana njih 70 ne vjeruje političkim strankama, a najmanje povjerenja imaju u političare na lokalnoj razini (Transparency International, 2020). Gotovo 92% građana u 2021. godini prepoznaje korupciju među vlastima kao značajan izazov u svojoj državi što Hrvatsku stavlja na vrh među zemljama EU (Transparency International, 2021). Prema detaljnijim istraživanjima TI-a pokazalo se da politička korupcija

¹²Indeks percepcije korupcije može se mjeriti na ljestvici od 0 do 100, gdje viši brojevi označavaju nižu razinu percipirane korupcije, dok niži brojevi ukazuju na višu razinu korupcije.

jest izazov za Hrvatsku zbog nedostataka povjerenja u nositelje političke vlasti. Transparency International (2022) ističe da se Hrvatska nalazi na granici između korumpiranih i transparentnih država svijeta, ali da građani to ne primjećuju u praksi jer su brojni svjedoci koji su prijavili nepravilnosti obespravljani i obilježeni, a da su postupci razotkrivanja, procesuiranja i kažnjavanja korumpiranih vrlo spori te na taj način zaustavljaju borbu protiv korupcije.

S druge strane, preporuke GRECO-a (2021) za Hrvatsku 2019. bile su vezane za sprječavanje korupcije u središnjoj izvršnoj vlasti te tijelima nadležnim za provedbu zakona, a uključivale su regulaciju zakona, donošenje kodeksa ponašanja, poduzimanje mjera za jačanje provedbe odluka, zatim uređenje pravila kontaktiranja nositelja vlasti te ukidanje gotovinskih izravnih plaćanja kazni te preporuke vezane za djelatnost policijskih službenika. GRECO je sugerirao da bi Vlada Hrvatske trebala promijeniti zakone kako bi bilo jasnije tko su posebni savjetnici Vlade, kako su odabrani i što rade za vladu. Također, predloženo je da članovi Vlade ne bi trebali biti imuni na kaznene postupke za korupciju. Međutim, Vlada još nije promijenila zakone kako bi se to postiglo. Preporučeno je i kodeks ponašanja za najviše dužnosnike izvršne vlasti s jasnim pravilima o tome kako se nositi sa sukobom interesa i drugim pitanjima integriteta. Također su predložili sustavno informiranje i povjerljivo savjetovanje s tim dužnosnicima o pitanjima integriteta. Vlada je osnovala radnu skupinu za izradu tog kodeksa, ali konkretne promjene još nisu provedene. Nadalje, upućen je prijedlog za jačanje provedbe odluka Povjerenika za informiranje prema Zakonu o pravu na pristup informacijama. Hrvatske vlasti su pripremile nacrt zakona za izmjene i dopune tog zakona s ciljem poboljšanja uloge povjerenika, ali još uvijek nisu usvojene konkretne promjene. GRECO je preporučio uvođenje pravila koja reguliraju kako nositelji najviših dužnosti u vladi komuniciraju s lobistima i trećim stranama te da se objavljuju informacije o svrsi tih kontakata. Radna skupina s različitim stručnjacima je osnovana, ali konkretnih promjena nema. Isto tako, GRECO je predložio da nositelji najviših dužnosti u vladi prijave sukobe interesa kada do njih dođe te da se prošire ograničenja nakon prestanka dužnosti, da se podnose izvješća o imovinskom stanju i da se poboljšaju mogućnosti Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa. Hrvatske vlasti uzele su te preporuke u obzir pri izradi nacrtu novog Zakona o sprječavanju sukoba interesa te su poduzete određeni koraci poput usvajanja nove Strategije suzbijanja korupcije, ali preporuke su djelomično ispunjene. „GRECO zaključuje da Hrvatska nije na zadovoljavajući način provela niti na zadovoljavajući način riješila pitanja iz nijedne od sedamnaest preporuka sadržanih u Izvješću petog evaluacijskog

kruga“ (GRECO RCP, 2021: 12). Bez obzira na postojanost podataka te na pritisak međunarodne zajednice, sekuritizacija problema političke korupcije još nije došla na dnevni red. Prikazano nepovjerenje građana te slabljenje institucija rezultat su višegodišnje koruptivne prakse.

6.3 Blokiran ekonomski razvoj

Korupcija je prepoznata kao važan faktor zastoja u ekonomsku razvoju i problem u političkom sustav (Kregar, 2010). Problem korupcije u gospodarstvu posebno je izražen u tranzicijskim zemljama koje tek uspostavljaju sustav utemeljen na privatnom vlasništvu, slobodnom tržištu i demokraciji (Transparency International, 2022). U Hrvatskoj je prisutna ekonomska politika¹³ koja ne postiže rezultate koji zadovoljavaju cilj maksimiziranja društvenog blagostanja, već služi osobnim interesima. Dokaz tome jesu neke od afera poput slučaja Agrokor, HAC, Podravka ili MOL- INA te druge. Slučaj Agrokor, koji je riješen procesom sekuritizacije, možda jest jedna od najvećih afera koja je Hrvatsku potresla ekonomski i politički. Poduzetnik Ivica Todorčić osniva Agrokor još na početku uspostavljanja suverene države te je ujedno i predsjednik Uprave trgovačkih društava Agrokor. Radi se o najvećoj privatnoj tvrtki u Hrvatskoj čije je širenje započelo preuzimanjem uspješnih socijalističkih poduzeća kroz proces privatizacije koji je bio pod nadzorom države (Bićanić, 2023). „Agrokor je projekt nastao u bespućima pljačkaške privatizacije, stasao i funkcionalno održavan u hrvatskom modelu sistemske političke korupcije“ (Bilandžić, 2019: 297). Agrokor se širi i van Hrvatske te upravo tada započinju financijski problemi koji nastaju zbog velikih kredita te prelijevanja novca između sastavnica poduzeća, a najvidljiviji su 2017. godine. Zbog lažiranja bilanci utvrđeno je da se novac izvlačio iz poduzeća za privatne svrhe obitelji Todorčić (Večernji list, 2017). DORH posjeduje dokaze o lažiranju bilanci, ali je proces još uvijek u tijeku (Nacional, 2023). Prema Matiću (2016) bez postojećeg institucionalnog mehanizma za sprječavanja sukoba privatnog i javnog interesa u javnim profesionalnim strukturama, dobra volja politički postavljene osobe određuje hoće li se ili neće realizirati javni potencijal za privatne ili specijalne interese. Kada je riječ o aferi Uljanik,

¹³Ekonomska politika dio je državne politike koji se bavi odnosnom države i gospodarstva te ostvarenja postavljenih ciljeva usmjerenih za potrebe gospodarstva, a dijeli se na vanjskotrgovinsku politiku, politiku cijena i dohotka, fiskalnu te monetarnu politiku čiji su ciljevi različiti, ali općeniti cilj jest maksimizacija društvenog blagostanja koje se postiže svjesnim mijenjanjem ekonomskih varijabli (Crkvenac, 1997).

kriminalističkim istraživanjem utvrđeno je počinjenje 26 kaznenih djela koje se odnose na subvencijske prijekare te zlouporabu položaja u gospodarstvu čija šteta Hrvatskoj prelazi 1,5 milijardi kuna (HRT vijesti, 2020). Naime, u ovoj aferi radi se o hrvatskom brodogradilištu sa sjedištem u Puli čija je karakteristika poslovanja loše upravljanje, a upravo Hrvatska ima značajan dio u vlasništvu. Vlada je odlučila da neće spašavati brodogradilišta, već da će ona ući u stečajni postupak (Večernji list, 2019). "Kriminalističkim istraživanjem je utvrđena sumnja da su navedena kaznena djela počinjena prilikom poslovnih događaja, odnosno dogovaranja prethodnih uvjeta za gradnju četiri broda, ugovaranje njihove gradnje, zaključenje raznih ugovora i sporazuma o načinu financiranja gradnje, određivanju i naplati prodajne cijene brodova i njihove predaje u vlasništvo kupcima" (Tportal, 2019). Prisutni su društveni prijepori u kojima se postavljaju pitanja o upućenosti vlasti o gospodarskim prijekarama i nepravilnostima unutar poslovanja s obzirom na udio vlasništva koje Hrvatska ima.

Nadalje, prisutni su i drugi primjeri korupcijskih afera koje su nanijele štete za ekonomski razvoj Hrvatske. U slučaju HAC su četiri člana uprave HAC-a i vlasnik građevinske firme Skladgradnja optuženi za sklapanje ugovora o bojenju tunela na auto-cesti Zagreb- Split po nerealnim visokim cijenama, a HAC je oštećen za oko 20 milijuna kuna (Malenica i Jeknić, 2010). Članovi uprave su oslobođeni, ali vlasnik firme je optužen za dodatne prekršaje. Logično pitanje jest kako je moguće da između dvije strane u korupcionaškoj radnji jedna bude lišena slobode, a druga oslobođena? No odgovor na pitanje su blokirane institucije i selektivna primjena zakona odnosno nedostatak socijalne kontrole. Zatim, slučaj Podravke koja se našla u središtu afere Manager u kojoj je USKOK podigao optužnicu 2010. godine protiv osmorice hrvatskih državljana među kojima jest i bivši potpredsjednik vlade RH za kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti. Prema optužnici su koristili sredstva trgovačkog društva Podravka za financiranje kupnje dionica kako bi stekli većinsko vlasništvo (USKOK priopćenje, 2010). Podravka je ključna i za aferu Spice u slučaju bivšeg ministra gospodarstva, Damira Polančeca, koji je bio pod istragom zbog nepovoljnih uvjeta pod kojim je sklopljen ugovor između MOL-a i INA-e. Međutim, protiv istog ministra bila je podignuta optužnica USKOK-a za tajno preuzimanje Podravke pri čemu je oštećena za 400 milijuna kuna, no presuda je odbačena (Tportal, 2021). Nadalje, u nastavku afere HAC tvrtka je pretrpjela velika financijska oštećenja zbog davanja fiktivnih računa za neizvršene usluge na račun firme čiju su dobit optuženici međusobno dijelili. USKOK je podigao optužnicu protiv bivšeg ministra mora, prometa i infrastrukture, Božidara Kalmete,

zajedno s ostalim okrivljenicima za kazneno djelo primanja i davanja mita te zlouporabe položaja i ovlasti (USKOK priopćenja, 2015). U aferi HNB (Hrvatska narodna banka) trgovalo se vrijednosnim papirima banaka koje nadzire HNB, a slučaj nadzire Europska središnja banka te Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo zbog sumnje na djelo zlouporabe povlaštenih informacija (Transparency International, 2022). Najnovija je optužnica USKOK-a protiv četiri hrvatska građana između kojih jest i gradonačelnik Popovače zbog malverzacije u slučaju rekonstrukcije nogometnih svlačionica (USKOK, 2023). USKOK (2023) priopćio je da su optuženi za dogovoreno namještanje natječaja za izvođenje rekonstrukcije prema kojem je ponuda dogovorenog društva bila najpovoljnija te nakon čega su falsificirali vrijeme izvođenja radova te ispostavili račun uvećane vrijednosti rada, pa je tako račun iznosio 344.681,10 kuna umjesto 263.853,40 kuna. Ovo je slučaj iz 2015. godine, a USKOK je podigao optužnicu tek 2023. godine. U međuvremenu ekonomska šteta i dalje nije izbrisana. Primjer jest i slučaj Prigorka u kojem je poduzetnik i član HDZ-a, Vlado Kolak, malverzacijama u tvrtki Prigorka izvukao imovinu vrijednu 370 milijuna kuna, a kriminalne radnje datiraju iz 2003. te 2004. godine, iako je Općinski sud u Zagrebu presudu donio tek 2022. godine kojim je optuženik kriv za oštećenje države utajom PDV-a i poreza na dobit (Transparency International, 2022). U aferi Remorker bivši predsjednik HGK (Hrvatska gospodarska komora) te član vladajuće stranke, Nadan Vidošević, optužen je da je godinama provedenim na čelu institucije izvukao 39 milijuna kuna (Transparency International, 2021). Načelnik Općine Seget, Vinko Zulim, sumnjiči se za značajnu štetu proračuna općine zbog prekomjernog trošenja na jelo i piće, troškova reprezentacije te putnih troškova (Transparency International, 2022). Ovakvi slučajevi pridonose pljačkanju državnog proračuna, pojavi osjećaja nesigurnosti poduzetnicima te nepoštenim pravilima igre na tržištu. Rezultat jest rast državne potrošnje i smanjen porezni prihod, a posljedice osjećaju građani. Petričić (2009) navodi da je nakon ostavke Sanadera državni proračun bio u manjku od 14 milijardi kuna koji se pokušao nadoknaditi uvođenjem većih stopa PDV-a na plaće i mirovine. Aktualne porezne reforme ne razlikuju se previše. Vlada je donijela odluku da se početkom 2024. godine ukida prirez, ali povećava porez na dohodak od imovine i kapitala (Večernji list, 2023). Relevantan primjer jest i slučaj načelnika Čeminca, Zlatka Pinjuha, koji je na račun općinskog proračuna kupio stanove sebi i sinovima, a zatim nezakonito mještanima naplaćivao korištenje cesta i javnih površina kroz Odluku o općinskim porezima (Transparency International, 2021).

Kregar (2010) ističe da su istraživanja pokazala da je korupcija povezana s izostankom investicija i ulaganja posebno stranih te izostankom sustavne ekonomske politike. Ishod je

činjenica da Hrvatska zaostaje za svojim konkurentima. Politička korupcija remeti proces odlučivanja o javnim investicijskim projektima pristranošću kod dodjeljivanja ugovora što znači da se favoriziraju određene tvrtke od kojih osobne koristi imaju politički dužnosnici poput navedenog slučaja HAC. Isto tako, „šef županijske uprave za ceste (ŽUC) Požeško-slavonske županije, Mijo Jozak, osuđen je zajedno s dvije kolegice i direktorom privatne tvrtke, zbog namještanja natječaja za lokalne ceste“ (Transparency International, 2021). Zanimljivo je da je šef ŽUC-a stranački kolega oca direktora tvrtke kojoj je natječaj bio namješten (Telegram, 2021). Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa kaznilo je pripadnika vladajuće stranke, Damira Šanteka, 2019. godine za namještanje poslova za Državnu geodetsku upravu svom kumu (Transparency International, 2021). Nadalje, Transparency International (2021) izvještava da je politički dužnosnik te ujedno i bivši ravnatelj Gradskih groblja Zagreb osumnjičen je za primanje mita kao nagradu za pogodovanje građevinskom poduzetniku. Uhićen je i bivši gradonačelnik Petrinje, Darinko Dumbović, zbog pogodovanja tvrtkama svoga sina (Transparency International, 2022). Transparency International (2022) objavljuje da je uhićena i bivša voditeljica Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije te pripadnica vladajuće stranke zbog sumnje da je namještala natječaj tvrtki svog rođaka u vrijednosti od milijun kuna. „Bivši ministar Darko Horvat uhićen je zbog sumnje da je nezakonito dijelio novčane poticaje, a nakon toga i bivši ministri Tomislav Tolušić, Josip Aladrović i potpredsjednik Vlade Boris Milošević osumnjičeni su za protekciju bliskih im tvrtki i za zapošljavanje prečicom“ (Dnevnik hr, 2023).

Vrlo osjetna posljedica korupcije u Hrvatskoj je korumpirano tržište na kojem osim poduzetnosti i rad gubi na cijeni (Lanščak, 2014). Rezultat su visoki troškovi života te iznimno niski prihodi. Minimalna bruto plaća 2023. godine u Hrvatskoj iznosi 700,00 eura, dok je prema podacima Eurostata (2023) minimalna plaća u Francuskoj 1747,00 eura, u Luxemburgu 2508,00 eura, u Španjolskoj iznosi 1260,00 eura, a u Sloveniji 1203,00 eura. Cijene u Hrvatskoj uglavnom jesu ispod prosjeka EU, ali treba imati na umu nesrazmjer plaća i troškova te činjenicu da prosjek čine i visoko razvijene zemlje. Korupcija u ekonomskom sektoru prijetnja je za državu jer negativno utječe na financije, pristup resursima i tržište (Lanščak, 2014). U zemljama u kojima je prisutna visoka percepcija korupcije, društveni potencijali usmjereni su crpljenju prihoda od korupcije umjesto povećanju proizvodnje (Budak, 2006). Transparency International (2022) ističe da je istraživanje pokazalo da 85%

građana u Hrvatskoj percipira da je povezanost politike i poslovnog sektora uzrok korupcije te da 81% građana smatra da su političke veze jedini način za poslovni uspjeh.

U Hrvatskoj vlada ekonomska politika diskutabilne učinkovitosti te nedostatak kompetentnih osoba i političke volje za rješavanje pitanja ekonomske nejednakosti. Sadašnji premijer Plenković i njegovi ministri financija nekoliko su puta najavili reforme za ekonomski opravak Hrvatske. Međutim, najavljene reforme zapravo jačaju državu i centraliziraju moć jer je prije njih na snazi bio kroni kapitalizam u kojem se odluke donose mimo tržišta, a reformama nastupa državni kapitalizam u kojem država regulira ekonomske tokove prilikom čega ne mora uzimati u obzir tržište (Bićanić, 2023).

6.4 Ekološka destabilizacija

Prema Kopenhaškoj školi, jedan od područja koji čini sigurnost jest i ekološko područje. Kod ekološke stabilnosti korupcija nije izravna prijetnja, ali posredno može ugroziti okoliš (Lanščak, 2014). Sigurnosne prijetnje u ekološkoj sferi obuhvaćaju različite energetske i populacijske probleme, probleme s hranom i ekosustavom (Buzan, 1998, prema Lanščak 2014:159). Iako postoje ugroze koje mogu biti izazvane prirodnim nepogodama, investiranjem u infrastrukturu, stručnosti i slijedom propisanih pravila moguće je smanjiti rizike i ublažiti nastale štete. Sisačko-moslavačku županiju pogodio je razoran potres 2020. godine magnitude 6,2 prema Richteru te urušio u potpunosti grad Petrinju (Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2023). Potres je zahvatio cijelo područje Banovine čiji stanovnici su ostali bez vlastitih domova te su prebačeni u privremena kontejnerska naselja. Osim jakog potresa, problem jest što poslijeratna obnova Banovine nije provedena u skladu s propisima. „Na materijalima se kralo zbog čega su kuće obnovljene bez betona i željeza“ (Narod.hr, 2021). Uloženo je 2,5 milijardi kuna, a nadzor je vršilo Ministarstvo razvitka i obnove (Novi list, 2021). Poginulo je sedam osoba u potresu u ruševinama (Večernji list, 2020). Zbog prisustva korupcije u političkim redovima za vrijeme poslijeratne obnove koja nije zakonito provedena, bitno je umanjena statika odnosno otpornost objekata na različite rizike djelovanja vanjskih utjecaja poput prirodnih katastrofa.

U Slavoniji se 2023. dogodila ekološka katastrofa u Osijeku. Buknuo je požar na prostoru tvrtke za preradu i skladištenje plastike, Drava Internacional, za čije je gašenje bilo

potrebno deset dana. Zrakom se proširio kancerogeni dim koji je ugrozio zdravlje i sigurnost kako građana tako i biosfere u cijeloj istočnoj Slavoniji. Dio medija tvrde da satelitske snimke pokazuju da je tvrtka imala više plastike od dozvoljene količine, a sam župan Osječko-baranjske županije tvrdi da je bilo pola milijuna kubika plastike iako je dozvoljeno 20 tisuća kubika (Faktograf, 2023). Postavlja se pitanje gdje je Državni inspektorat i zašto nije reagirao? Iako ne postoje čvrsti dokazi da je vlasnik tvrtke povezan s pojedinim političkim dužnosnicima, glavni državni inspektor, Andrija Mikulić, bivši je saborski zastupnik i član HDZ-a (Dnevnik.hr, 2023). Ono što je nepobitno jest da je Hrvatska pretrpjela ekološku štetu, a ono što ostaje otvoreno pitanje jest izostanak reakcije Državnog inspektorata te moguće posredovanje korupcije u političkim krugovima koje bi moglo biti odgovorno za nastalu štetu.

Nadalje, u Slavoniji 2023. godine pojavila se tzv. afrička kuga koja predstavlja opasnu bolest za svinje i svinjogojstvo. Kako bi se spriječilo širenje kuge vlada RH donijela je odluku o eutanaziji svinja u područjima gdje se pojavio zaraženi slučaj. Međutim, eutanazirane su i svinje koje nisu dokazano zaražene kao preventivna mjera ministrice poljoprivrede i vlade (Dnevnik hr, 2023). Tvrtka Agroproteinka zadužena je za zbrinjavanje mrtvih tijela svinja koja je jedina tvrtka koja ima dozvolu za preradu proizvoda životinjskog podrijetla. Udio vlasništva dionica ima i ministar vanjskih poslova koji je ujedno i član vladajuće političke stranke- HDZ. Percepcija hrvatske javnosti shodno prethodnim praksama jest da se radi o još jednoj korupcijskog aferi. Mogući razlog takve percepcije jest i činjenica da, osim što ministar ima udio u tvrtki, nije prijavljivao godinama stotine tisuće eura dobiti iz svog udjela u tvrtki na imovinsku karticu (Nacional, 2023). Istraga Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa je u tijeku, ali mnogi hrvatski seljaci ostali su bez onoga od čega žive. Postavljala se pitanje jesu li građani ostali opravdano ili neopravdano bez vlastitih sredstava i hrane. Uočljiva je povezanost između preventivnih mjera vlade za suzbijanje afričke kuge te monopola tvrtke čiji je dio vlasništva jednog od ministara i stranačkog kolege sadašnjeg premijera.

6.5 Sigurnosni rizici

Gubitak povjerenja građana, slabljenje institucija, ekonomska nestabilnost i zapriječen razvoj, ugrožena načela demokracije i odsutnost vladavine prava su sigurnosni rizici Republike Hrvatske, ali ono što je krajnji udar na nacionalnu sigurnost jest politizacija sigurnosno obavještajne službe. Politizacija obavještajnih službi i njihova zlouporaba za osvajanje i

održavanje političke vlasti je znanstveno i javno dokumentirana još 90-tih godina prošloga stoljeća, a to upravo jest patologija demokracije i izravno ugrožavanje nacionalne sigurnosti (Bilandžić, 2019). Uspostavom samostalne Hrvatske, obavještajna služba zloupotrebljavala se za osvajanje političke vlasti. Politizacija obavještajnog sustava jest protuzakonita te izravno stavlja u opasnost interese i sigurnost svih građana Hrvatske. Između ostaloga, jedna od zadaća obavještajnih službi trebala bi biti praćenje, nadzor i analiza rada političkih institucija u svrhu identifikacije mogućih nepravilnosti koje bi mogle ugroziti nacionalnu sigurnost te izvještavanja o nepravilnostima nadležnim tijelima. Međutim, Bilandžić (2019) navodi slučajeve zlouporabe obavještajne agencije za predsjedničku kampanju 2005., zatim navodnu povezanost čelnika agencije s kriminalnim krugovima iz 2012. te zlouporabu položaja i ovlasti čelnika agencije za otuđenje 5,3 milijuna kuna iz 2013. Najnovija je sumnja da su korupcijske radnje učinjene i od strane bivšeg ravnatelja VSOA-e (Vojna sigurnosno-obavještajna agencija) te vojnih agenata (Tportal, 2023). Agenti su pronevjerili 2 milijuna kuna u inozemnim misijama, a o svemu je bio upućen pomoćnik ravnatelja VSOA-e (Transparency International, 2022). Nerijetko su smjenjivani čelnici obavještajne agencije nagrađeni novim pozicijama poput onih u diplomatskoj službi ili u državnim tvrtkama (Bilandžić, 2019). Povezanost obavještajnih redova s političkim establishmentom i afere upućuju na mogući razlog izostanka sekuritizacije političke korupcije u praksi.

Osim obavještajne agencije, rezultat političkog kadroviranja vidljiv je i u policiji. U policiji nema jasnog kriterija napredovanja u službi, a često nakon parlamentarnih izbora događaju se umirovljenja ili postavljanja na rukovodeće pozicije osoba koje nemaju primjereno obrazovanje i iskustvo, već su politički ili rodbinski povezane s osobama izvršne ili parlamentarne vlasti (Matić i Groznica, 2008). U Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske nepotizam i kronizam svakodnevne su pojave. Pojedini napreduju zbog političkih i rodbinskih veza, a ne zbog vlastitih sposobnosti i zasluga (Dnevno.hr, 2023). Tijekom 2023. godine poništeno je pet internih natječaja za načelnike policijskih uprava u različitim županijama, iako je bilo adekvatnih kandidata, a kako prenosi Novi list (2023) sumnja se da su natječaji poništeni jer selekciju nisu položili favorizirani kadrovi. Osim što se radi o deprofesionalizaciji institucije, radi se i o izravnom utjecaju na sigurnost građana jer ne postoji jamstvo da su postavljene osobe kompetentne za potencijalne izazove. Političko kadroviranje smanjuje i samo povjerenje građana u institucije koje su zadužene za njihovu sigurnost. Na nužnost promjena ukazao je i GRECO u svojim preporukama za rad policije u

Hrvatskoj¹⁴ prema kojima je nužno uspostaviti Etički kodeks policijskih službenika u svrhu postizanja visokog standarda integriteta, poštenja i profesionalnosti, zatim se preporuča poboljšanje obrazovanja i stručnog usavršavanja s ciljem prevencije korupcije (GRECO, 2021). GRECO (2021) preporučio je da policija prestane s praksom naplaćivanja novčanih kazni u gotovini te da provede sveobuhvatnu procjenu rizika od korupcije unutar policije. Policija je odlučila potpuno odustati od naplaćivanja novčanih kazni u gotovini te je pokrenula pilot projekt za bezgotovinsko plaćanje novčanih kazni. Međutim, procjena rizika od korupcije unutar policije nije provedena na potpuno zadovoljavajući način prema preporuci. Osim toga, preporučeno jest daljnje poboljšanje postupaka imenovanja i napredovanja u policiji radi povećanja objektivnosti i transparentnosti, međutim preporuke su ili djelomično provedene ili uopće nisu provedene što upućuje na potrebu za sustavnim promjenama.

Direktna ugroza nacionalne sigurnosti dogodila se 2016. godine aferom oko kupovine i remonta vojnih aviona MiG 21 za čiju je nabavu izdvojeno 132, 9 milijuna kuna (Transparency International, 2016). USKOK podiže 2016. optužnicu protiv bivšeg načelnika Odjela održavanja i remonta Zrakoplovno-tehničkog zavoda jer ga se optužuje da je tijekom nabave i remonta vojnih aviona MiG 21 koristio svoj položaj kako bi primio mito od strane predstavnika inozemnih tvrtki u zamjenu za pogodovanje tim tvrtkama pri odabiru izvođača (USKOK, 2016). Stvarna sposobnost vojnih zrakoplova bila je upitna jer serijski brojevi kao i ugrađeni dijelovi zrakoplova nisu odgovarali dokumentaciji (Jutarnji list, 2017). Ovakav slučaj je ugrozio obrambene snage Republike Hrvatske, a samim time i nacionalnu sigurnost što upućuje na opasnost posljedica izazvanih korupcijom u političkim redovima.

6.6 Rastući broj emigracija u Hrvatskoj

Statistika broja iseljenog stanovništva u Hrvatskoj sve je veća iz godine u godinu. Tijekom 2012. u inozemstvo je iselilo 12 877 osoba, tijekom 2017. iseljeno je 47 352 osoba, tijekom 2021. radi se o 40 424 osobe, a tijekom 2022. godine 46 287 osoba (Državni zavod za statistiku, 2022). Prema podacima DZS-a (2022) najveći broj iseljenika je radno sposobna

¹⁴GRECO, RCP(2021)10. Peti evaluacijski krug: Izvješće o sukladnosti. *Sprječavanje korupcije i promicanje integriteta u središnjoj izvršnoj vlasti (najviše izvršne dužnosti) i tijelima nadležnima za provedbu zakona*, Hrvatska.

mlada snaga. U Hrvatskoj se neprestano odvija fenomen tzv. odljeva mozгова odnosno trajnog iseljavanja obrazovnog i kvalificiranog stanovništva u zemlje boljih ekonomskih prilika zbog čega se događa deficit radnika u svim sektorima društva, pa samim time i pad kvalitete i dostupnost esencijalnih usluga koje je država dužna osigurati svim pripadnicima društva. HUP (Hrvatska udruga poslodavaca) naručila je istraživanje čiji su rezultati anketa 2018. godine pokazali da su najčešći razlozi iseljavanja stanovništva loše vodstvo države, korupcija i kriminal te nesposobni političari (Večernji list, 2018). Pokazalo se i da su iseljenici obrazovaniji od radno aktivnog stanovništva u Hrvatskoj te da su pretežno mlađe dobi. S druge strane, kao demografsku mjeru Vlada je 2022. godine ponudila 200 000 kuna za povratak iz inozemstva i samozapošljavanje na što je stiglo samo pet zahtjeva iz inozemstva (Indeks Hr, 2022). Čini se da se odljev mozgov ne događa isključivo zbog boljih ekonomskih prilika, već i zbog sveprisutnog problema političke korupcije, rastuće frustracije i nezadovoljstva građana te manjka povjerenja u institucije. Veliki broj građana odlučuje se iseliti kako bi pronašli bolje prilike u drugim zemljama što usporava društveni razvoj Hrvatske koji je već ionako značajno oslabljen.

7 Borba protiv političke korupcije u Hrvatskoj i njezina učinkovitost

Iako se Hrvatska po spomenutim podacima prema izvorima Transparency International te GRECO suočava s problemom korupcije i to od nastanka samostalne države, antikorupcijska politika počinje se razmatrati tek zahtjevom Republike Hrvatske za ulazak i punopravno članstvo u Europskoj uniji. Od osamostaljenja Hrvatske do kraja devedesetih godina korupcija se smatrala nemoralnom, ali se nije ništa poduzimalo te od 2000. godine započinje usvajanje programa, prihvaćanje zakona i potpisivanje međunarodnih obaveza (Kregar, 2010). Hrvatski sabor je 2002. godine donio prvi Nacionalni program za suzbijanje korupcije, a prvo specijalizirano tijelo za borbu protiv korupcije, USKOK (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala), osnovano je 2001. godine (Grubiša, 2010). Osim USKOK-a postupno su se uvodila slijedeća tijela i institucije za suzbijanje korupcije: Ured za sprječavanje pranja novca, Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave, Državna revizija, Povjerenstvo za sprječavanje sukoba interesa u obnašanju javnih dužnosti te

Nacionalno vijeće za praćenje provedbe Strategije za suzbijanje korupcije koje je utemeljeno Odlukom Sabora Republike Hrvatske 2006. godine (Malenica i Jeknić, 2010). Tu su još i Povjerenstvo za praćenje provedbe mjera suzbijanja korupcije te Antikorupcijski odjeli u ministarstvu. Prema Nacionalnom programu za borbu protiv korupcije sa akcijskim planom za borbu protiv korupcije (2002) korupcija je prepoznata kao stvaran problem Republike Hrvatske te se ističe potreba za promjenama u političkom sustavu, potreba za podrškom medija u borbi protiv korupcije, potreba za ispunjavanjem međunarodnih obaveza, potreba za poboljšanjem uvjeta pravosuđa i mogućnosti kaznenog progona korupcije. Osim toga istaknuta je potreba za osnivanjem specijaliziranih tijela za borbu protiv korupcije, potrebna je izgradnja institucija te organizacijske mjere u upravnom sustavu, ističe se potreba za decentralizacijom vlasti te potreba za ekonomskim reformama koje će smanjiti rizik od korupcije te potreba za međunarodnom suradnjom usmjerenom na aktivnosti za suzbijanje korupcije. Zatim, 2006. godine, Nacionalni program za suzbijanje korupcije donosi niz reformi, smjernica i preporuka za različita područja i sektore društva kako bi se suzbila korupcija te ističe nužnost edukacije građana i podizanja svijesti o štetnim posljedicama korupcije na način da se objavljuju članci ili audio zapisi na tu temu te organiziraju okrugli stolovi (NN 39/2006). Važna uloga u suzbijanju kako političke tako i ostalih vrsta korupcije jest edukacija svih članova društva o štetnosti, ugrozama i destruktivnim posljedicama korupcije za opstanak i normalno funkcioniranje društva što u praksi u Hrvatskoj ne postoji. Osim edukacije građana, slobodni i nezavisni mediji nužni su za razotkrivanje i izvještavanje o korupciji te osvješćivanje građana. U Hrvatskoj je dobar dio medija pristran odnosno politiziran, cenzuriran te povezan s vladajućim strukturama što dokazuje ranije navedeno imenovanje upravljačkih struktura HRT-a od strane vlasti, afera Mreža TV u kojoj se pokušalo podmiti novinara s ciljem promicanja vlastitih interesa te razlika u medijskom prostoru u nacionalnom mediju između različitih političkih stranaka. Postoje slučajevi u kojima su novinari koji su istraživali korupciju ostali bez posla ili su završili tragično. Primjer je Hrvoje Appelt, koji se u istraživačkom novinarstvu dotakao bivšeg gradonačelnika Milana Bandića te ministra vanjskih poslova, Miomira Žužula, nakon čega je zbog prijetnji bio pod zaštitom policije te ostao bez posla (Petričić, 2009). Općinsko državno odvjetništvo u Splitu je podiglo optužnicu protiv načelnika općine te saborskog zastupnika, Vinka Zulima, jer je prijetio novinaru Slobodne Dalmacije koji je postavljao pitanja o zapošljavanju njegova sina u Općini (Transparency International, 2022).

Prema Josipu Kregaru (2010) u Hrvatskoj je borba protiv korupcije podijeljena u tri faze: relativizacija, sazrijevanje svijesti o sistemskoj prisutnosti korupcije te realizacija antikorupcijskih mjera i strategija. U prvoj fazi korupcija je u Hrvatskoj bila moralno, ali ne i političko pitanje, dok u drugoj fazi korupcija postaje političko pitanje, ali u normativnom smislu iz kojeg proizlaze strategije, zakoni, i antikorupcijski planovi. Hrvatska je trenutno u trećoj fazi odnosno realizaciji istih mjera. Na prvi pogled postoji niz zakona, institucija i programa koji služe kao osnova za suzbijanje korupcije, međutim događa se da ova sredstva nisu iskorištena ili da se primjenjuju selektivno. Nepotpuna primjena zakona proizlazi iz nedostatka političke volje, nepoštivanja etičkih načela i duboko ukorijenjenih oblika korupcije. Primjer je slučaj u kojem je Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa pokrenulo postupak protiv bivše saborske zastupnice, Josipe Rimac, zbog neusklađenosti prijavljene imovine i imovinske kartice da bi istovremeno bila imenovana za čelo radne skupine za izradu novog Zakona o sprečavanju sukoba interesa (Skočak i Tušek, 2019). S obzirom da je problem političke korupcije u Hrvatskoj empirijskog karaktera, za učinkovito suprotstavljanje korupciji nije potreban novi birokratski aparat, već primjena postojećeg. Potrebno je provesti sve one predviđene normativne okvire te procesuirati i sankcionirati one koji su sudionici korupcijskih aktivnosti. Primjer jest zakon o zaštiti zviždača koji je u Hrvatskoj donesen tek 2019. godine te se odnosi na Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske). Prije donesenog zakona dogodio se slučaj u kojem je zviždačica, Vesna Balenović, početkom 2000-tih godina otkrila nepravilnosti i kriminalne radnje u poslovanju INA-e nakon čega je ostala bez posla (Dnevno hr, 2022). Istovremeno Zakon o zaštiti zviždača odavno postoji u zemljama kao što su SAD, Kanada, Velika Britanija, Novi Zeland i druge te je prepoznat od strane Europskog vijeća, UNICEF-a (United Nations International Children's Emergency Fund), Vijeća Europe te nevladinih organizacija poput GRECO-a (Habazin, 2010). Uloga zviždača može biti od velikog značaja u borbi protiv korupcije poput slučaja tvrtke Eko i zviždačice Andrijane Cvrtile ili slučaja malverzacija sa zemljištem i građevinskim dozvola na otoku Braču. Zviždač Frane Lozić ukazao je na ilegalne radnje prilikom pribavljanja građevinskih dozvola zbog čega je dobivao i prijetnje smrću, a nakon čega je USKOK pokrenuo istragu (Transparency International, 2021).

Korupcija kao sigurnosni izazov prepoznata je u Strategijama nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Prema Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (NN 32/2002) korupcija se ističe kao jedan od izazova s kojima se susreće RH, a posljedica je

negativnih pojava u procesu tranzicije. Isto tako, istaknuto je da „djelovanje organiziranoga kriminala i posljedice koje ono donosi (destabilizacija državnih institucija, narušavanje pravnoga poretka, gospodarski kriminal i korupcija) predstavljaju veliki sigurnosni rizik za Republiku Hrvatsku“ (NN 32/2002). U Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske iz 2017. godine¹⁵ ističe se korupcija u javnom sektoru kao jedan od važnih izazova za Hrvatsku s posljedicama koje nanosi (NN 73/2017). Iako je korupcija u obje Strategije nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske navedena kao sigurnosni izazov zajedno s posljedicama za Hrvatsku, po tom pitanju u praksi ništa nije poduzeto. U realnosti anti-korupcija u Hrvatskoj jest normativnog, ali ne i empirijskog karaktera jer sekuritizacija nije došla na dnevni red političkih dužnosnika. SOA (Sigurnosno-obavještajna agencija) u svom javnom izvješću iz 2020. godine ističe da je zlouporaba položaja u javnim i državnim institucijama i tijelima ugroza nacionalne sigurnosti zbog posljedica koje ostavlja, a odnose se na gospodarski razvitak, povjerenje građana i političke procese (Javno izvješće, 2020). U javnom izvješću iz 2022. godine ističe potporu državnim tijelima za suzbijanje korupcije u javnom i državnom sektoru (Javno izvješće, 2022). Dakle, prvenstveno je potrebna volja političkih aktera za postavljanjem korupcije kao sigurnosnog izazova. Potrebno je uspostaviti trajan konsenzus o tome što je društveno prihvatljivo i konstruktivno, a što nije (Matić i Groznica, 2008). Zatim, u realizaciji izvanrednih mjera potrebno je staviti fokus na profesionalizaciju i depolitizaciju institucija kako bi se uspostavila socijalna kontrola. Međutim, donesena je izmjena Kaznenog zakona vlade premijera Plenkovića kojom se uvodi novo kazneno djelo za „Neovlašteno otkrivanje sadržaja izvidne ili dokazne radnje“ prema kojem pravosudni dužnosnik, odvjetnik, okrivljenik, policijski ili državni službenik, svjedok, vještak, prevoditelj ili tumač mogu dobiti kaznu zatvoru u trajanju od 3 godine za otkrivanje sadržaja dokazne ili izvidne radnje kaznenog postupka koja nije prethodno javno objavljena (Večernji list, 2024). Izmjena zakona ne odnosi se na novinare, ali bitno umanjuje mogućnosti istraživačkog novinarstva, pa samim time i informiranja javnosti te, u konačnici, borbu protiv korupcije u okolnostima u kojima se nalaze institucije. „To znači da će svi koji bi potencijalno mogli upozoriti na nepravilnosti u istragama kaznenih djela, na primjer na pokušaj zataškavanja koruptivnih radnji vladajućih, biti kažnjeni ako o tome obavijeste javnost, odnosno novinare (Sindikata Novinara Hrvatske, 2024). Paralelno, 2022. Europska komisija donijela je preporuke državama članicama za

¹⁵ „Korupcija u javnom sektoru jedan je od važnih izazova za Republiku Hrvatsku koji utječe na funkcioniranje slobodnog tržišta, gospodarski rast, neovisnost, djelotvornost i učinkovitost javnih i državnih funkcija te stvara gubitak povjerenja u javne institucije. Korupcija smanjuje investicijski potencijal u Republici Hrvatskoj, a odražava se i na međunarodni ugled i aktivnosti hrvatskih tvrtki na međunarodnom tržištu. Najčešći oblici korupcije vezani su uz postupke javne nabave te pri izdavanju raznih dozvola i suglasnosti na državnoj i lokalnoj razini“ (NN 73/2017).

neovisnost i transparentnost medija pod nazivom *Commission Recommendation on internal safeguards for editorial independence and ownership transparency in the media sector* prema kojoj ističe važnost medija za demokratsko društvo jer mediji pružaju informacije važne za javno dobro te naglašava izazove s kojima se susreću mediji zbog čega donosi niz mjera za zaštitu medija među kojima je i *Directive and a Recommendation on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded or abusive court proceedings*¹⁶. Prema navedenoj Direktivi cilj je zaštititi osobe koje kroz javni angažman iznose pitanja od općeg interesa od zlouporabe sudskih postupaka i zastrašivanja. Postojeća izmjena u Kaznenom zakonu u Hrvatskoj dokaz je nepostojanja političke volje i svijesti o postojećem sigurnosnom problemu odnosno korupciji.

Model rješenja političke korupcije kao sigurnosnog izazova je sekuritizacija kao u slučaju Agrokor¹⁷. Bilandžić (2019) ističe da je slučaj Agrokor sekuritiziran na način da je 2017. godine donesen Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima što je omogućilo državni intervencionizam jer je ugrožena ekonomska dimenzija nacionalne sigurnosti. Intervencija države u slučaj Agrokor je bila nužna kako bi se spriječila ugroza ekonomskog aspekta nacionalne sigurnosti, iako državna intervencija u ekonomska pitanja nije karakteristika slobodnog tržišta što je prva indikacija devijantne strukture koja započinje još od navedenog procesa privatizacije. Bićanić (2023) ističe da započinju dogovori između države i Todorića pri čemu vlada RH zajedno sa HNB-om zaključuje dogovor za oporavak Agrokoru s fondom Knighthead Capital Management. To je specijaliziran fond za otkupljivanje pozicija u posrnulim tvrtkama, a u njega investiraju najveće svjetske banke. Agrokor se širi po povlaštenim uvjetima i mimo tržišta da bi se kasnije financirao mimo arbitraže na tržištu kapitala kroz neformalno bankarstvo i odluke države (Bićanić, 2023). Intervencija Hrvatske u slučaj Agrokor te poduzimanje izvanrednih mjera bilo je nužno zbog očuvanja nacionalne sigurnosti¹⁸. Međutim, s obzirom da vlast nije sudjelovala u spašavanju drugih aktera u ranijim situacijama, upitno je radi li se o spašavanju Agrokoru ili čelnih ljudi povezanih s vladajućim strukturama (Bilandžić). Kada govorimo o političkoj korupciji, pitanje jest tko može biti sekuritizator u državi u kojoj je korupcija oblik upravljanja te se

¹⁶Naziv na hrvatskom jeziku: Direktiva o zaštiti novinara te preporuka o zaštiti sudjelovanja u javnom djelovanju od neopravdanih tužbi.

¹⁷ „Sekuritizacija je stabilizirala poslovanje Agrokoru postizanjem nagodbe s vjerovnicima u srpnju 2018. Godine“ (Bilandžić, 2019: 298).

¹⁸ Agrokor ukupno zapošljava oko 60 000 ljudi od kojih je oko 40 000 u Hrvatskoj, udio Agrokoru u BDP-u Hrvatske je između 2 i 14%, a udio ruskog kapitala nije zanemariv radi geopolitičkih i geoeekonomskih odnosa zbog čega je slučaj nesporno pitanje nacionalne sigurnosti (Bilandžić, 2019).

primjena korupcije kao normalnog obrasca ponašanja širi na ostale dionike društva. Rastući fenomen društvenih mreža i interneta doveo je do pojave novog oblika sekuritizacije koja više nije vezana isključivo za nositelje državne vlasti (Ajzenhamer i Rokvić, 2021). Ajzenhamer i Rokvić (2021) uvode pojam BTL sekuritizacije u kojoj se briše jasna granica između sekuritizatora, publike i referentnog objekta, a građani djelovanjem putem interneta postaju nositelji sekuritizacije poput slučaja tzv. antivaxerskog pokreta. BTL sekuritizacija odvija se horizontalno posredstvom interneta odnosno „ispod linije“ politike gdje virtualno povezani pojedinci postaju sekuritizatori te posjeduju sposobnost implementacije sigurnosnih mjera (Ajzenhamer i Rokvić, 2021). Virtualno umreženi građani šire upozorenja o egzistencijalnim prijetnjama te na taj način traže podršku drugih građana za djelovanje odnosno implementaciju mjera. Problematika ove vrste sekuritizacije jest pitanje legitimiteta s obzirom da uspješno provedena sekuritizacija iziskuje provedbu izvanrednih mjera od strane zakonski ovlaštenih aktera iz čega proizlazi da sekuritizacija političke korupcije empirijski nije provediva.

8 Zaključak

Iako su pojmovi politička korupcija i nacionalna sigurnost kompleksni društveni fenomeni koje je prije svega teško jednostavno definirati, a zatim i empirijski prikazati, neke činjenice su nepobitne. Politička korupcija prvenstveno je društveni odnos između najmanje dvaju aktera od kojih je jedan politički dužnosnik, a odnosi se na zlouporabu moći i položaja zbog vlastitih interesa. S druge strane, nacionalna sigurnost je pojam koji proizlazi i pojma sigurnosti, a predstavlja preduvjet za opstanak države i društva sa svim njegovim čimbenicima te obuhvaća sva područja društvenog postojanja. Politička korupcija kao sustavna pojava ugrožava nacionalnu sigurnost i ostavlja razorne posljedice za društvo. Izvješća Transparency International-a, GRECO-a te Europske unije upućuju na visoku percepciju korupcije u Hrvatskoj što dokazuje gubitak povjerenja građana u institucije. Slučajevi poput afera HEP, afera INA- MOL, afera HAC, Fimi Media, Maestro, afera Agrokor i druge upućuju na sustavnu političku korupciju. Uspostavom samostalne Republike Hrvatske te uspostavom demokratskog uređenja započeo je proces tranzicije. Proces tranzicije

iz autoritarnih režima u demokratsko uređenje uključuje niz političkih, ekonomskih, društvenih i institucionalnih promjena bez kojih je tranzicija neuspješna. Tranzicijske zemlje najčešće prati trend političke korupcije zbog nedostatka političke volje za reformama što je slučaj Hrvatske. Sustavnost političke korupcije očituje se još od vremena uspostave samostalne i suverene države čiji je proces privatizacije prožet kronizmom i nedostatkom transparentnosti, a takva praksa je nastavljena i danas. Rezultat su politizirane i deprofesionalizirane institucije i strukture koje gube svoju funkcionalnost te stvaraju jaz između očekivanja građana i usluga koje uistinu pružaju. Zakoni se primjenjuju selektivno, preusmjeravaju se resursi namijenjeni općim interesima u privatne svrhe te je blokiran ekonomski razvoj. Iako je uspostavom samostalne i suverene Hrvatske uspostavljeno demokratsko uređenje, demokratska načela se ne poštuju. Proces tranzicije u Hrvatskoj nije uspješno proveden jer unatoč liberalizaciji i demokratizaciji, konsolidacija demokracije nikada nije uspostavljena. Prema teoriji elita politički dužnosnici kao političke elite kontroliraju resurse, a u slučaju Hrvatske instrument moći je korupcija. Sustavna politička korupcija pokazuje da je hrvatskim političarima korupcija normalno ponašanje što pokazuju politički procesi u Hrvatskoj prema kojima se dobiva dojam da je demokracija postojana teorijski.

Najveći problem jest što bez obzira na postojeće posljedice, politička korupcija nije prepoznata kao sigurnosni problem. Sigurnosna obavještajna agencija ističe problem korupcije od nacionalne važnosti u svojim izvješćima, a anti-korupcija postoji formalno. Bez obzira na potpisane međunarodne obaveze, usvajanje anti-korupcijskih zakona i programa, osnivanja specijaliziranih tijela za borbu protiv korupcije, donošenja niza reformi i akcijskih planova, u praktičnoj izvedbi situacija je drugačija. Korupcija je kao devijantan oblik ponašanja postala općeprihvaćena društvena pojava upravo zbog nedostatka regulacije odnosno izostanka sankcija za ovaj tip ponašanja. Hrvatsko društvo je društvo devijantne društvene strukture koja je rezultat nedostatka socijalne kontrole. Praksa političke korupcije iz viših društvenih struktura odnosno političkog vrha širi se na sve strukture društva tako što se dobiva dojam da je korupcija jedino sredstvo za postizanje ciljeva zbog čega korupcija postaje sastavni dio društvene strukture hrvatskog društva. Nedostaje dosljedna primjena zakona odnosno implementacija koja će uspostaviti mehanizam socijalne kontrole. Politička korupcija zahvatila je sva područja društvenog života čije su posljedice devijantnost političkih procesa, slabljenje institucija čija je funkcija bitno umanjena, gubitak povjerenja građana, blokiran ekonomski razvoj, ekološka destabilizacija te, na kraju, rastući broj emigracija što

jest sigurnosni rizik. Teorijski model rješenja političke korupcije kao sigurnosnog izazova jest sekuritizacija čija empirijska provedba nije moguća. Državna elita najčešći je sekuritizator, ali kod pitanja sustavne političke korupcije, državna vlast ne može biti sekuritizator upravo zbog prihvatanja korupcije kao sredstva vladanja. Potencijalno rješenje jest pojava kritične mase poput akademskih krugova ili nevladinih organizacija. S druge strane, i pritisak međunarodne zajednice može pridonijeti borbi protiv korupcije poput slučaja na Geodetskom fakultetu u Zagrebu te glavne europske tužiteljice čije riječi su prikaz kako bi sustav trebao funkcionirati. Potrebna je depolitizacija i profesionalizacija institucija te jačanje svijesti građana o štetnosti korupcije. Sustavna politička korupcija iziskuje svijest građana o posljedicama koje korupcija nanosi kako bi kao dio kritične mase vršili pritisak na političke dužnosnike te na institucije zadužene za borbu protiv korupcije.

Svrha ovog rada bila je ukazati na postojan sigurnosni problem i potaknuti raspravu koja može pridonijeti njegovu rješavanju. U budućim istraživanjima u okviru kvalitativnog istraživanja bilo bi korisno dobiti dublji uvid u izazove i poteškoće izazvane političkom korupcijom s kojima se susreću hrvatski građani u svakodnevnom životu kao što su zapošljavanje ili zdravstvena skrb. Ono što je nedostatak ovog rada, a potencijalno novo istraživačko pitanje jest analiza i usporedba drugih zemalja i njihove anti-korupcijske politike i Hrvatske.

Popis literature

KNJIGE I ČLANCI

Ajzenhamer, V. i Rokvić, V. (2021). Kada publika postane sekuritizujući akter: Promena bezbednosne paradigme u vreme pandemije COVID-19. *Sociologija i prostor*, 59 (219), 55-87. <https://doi.org/10.5673/sip.59.0.3>

Bađun, M. (2011). Odnos političke korupcije i javnih investicija – slučaj Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 20 (2 (112)), 295-316. <https://doi.org/10.5559/di.20.2.01>

Bićanić, I. (2023). *Ekonomist ima dvije ruke*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Bilandžić, M. (2017). Socijalna politika (sigurnost) kao područje nacionalne sigurnosti: prilog raspravi o kritičkim sigurnosnim studijama. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3), 343-358. <https://doi.org/10.3935/rsp.v24i3.1419>

Bilandžić, M. (2019). *Nacionalna sigurnost- prognoziranje ugroza*. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o.

Bourdieu, P. i Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Blackwell Publishers.

Bovan, K. i Baketa, N. (2022). Stabilnost i/ili promjene? Povjerenje u institucije u Hrvatskoj od 1999. do 2020. *Revija za sociologiju*, 52 (1), 31-60. <https://doi.org/10.5613/rzs.52.1.0315>

Božić, S. i Kuti, S. (2012). „Čista sociologija“ i „prljavi poslovi“: mogućnosti objašnjenja korupcije primjenom Blackove paradigme. *Revija za sociologiju*, 42 (2), 187-211. <https://doi.org/10.5613/rzs.42.2.4>

Bowen, G. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*. 9(2): 27-40

Budak, J. (2006). Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 16 (106), 66-98. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/18396>

Crkvenac, M. (1997). *Ekonomska politika*. Zagreb: Informator.

Čaldarović, O., Štulhofer, A., Kufrin, K., Glavašević, B., Odak, I., Gregurović, M. i Detelić, M. (2009). Suzbijanje korupcije u Hrvatskoj: od stručnih percepcija do javno politički usmjerenoga djelovanja i natrag. *Revija za sociologiju*, 40[39] (1-2), 3-22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/39818>

Čular, M. (2022). Utjecaj rada državne revizije na razinu transparentnosti političkih stranaka: studija slučaja hrvatskih političkih stranaka. *Oeconomica Jadertina*, 12 (1), 63-72. <https://doi.org/10.15291/oec.3426>

Đanić Čeko, A. i Konjević, T. (2022). Kratak osvrt na ulogu Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa kroz prizmu preventivnog antikorupcijskog tijela. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, XIII* (1.), 83-106. <https://doi.org/10.32984/gapzh.13.1.5>

Derenčinovć, D. (2001). *Mit) o korupciji*. Zagreb: NOOCI.

Domjančić, S. (2015). *Civilno- vojni odnosi i tranzicija*. Zagreb: Despot Infinitus.

Flyvbjerg, B. (2011). CaseStudy. U: Denzin, N.K. i Lincoln Y. S. (ur.). *The Sage Hand book of Qualitative Research*. California: SAGE Publications.

Grubiša, D. (2005). Political Corruption in Transitional Croatia: The Peculiarities of a Model. *Politička misao*, 42 (5), 55-74. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20747>

Grubiša, D. (2009). The Europeanization of Croatia's Security Discourse. *Politička misao*, 46 (5), 39-53. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/55629>

Grubiša, D. (2010). Anti-corruption Policy in Croatia: Benchmark for EU Accession. *Politička misao*, 47 (5), 69-95. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/68761>

Grubiša, D. (2010). Protukorupcijska politika u Hrvatskoj: između deklaracije i redukcije. *Političke analize*, 1 (2), 1-5. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/102507>

Hartelius, J., Borgenhammar, E. (2011). *Corruption as a threat to international security and conflict resolution*. Stockholm: Swedish Carnegie Institute.

- Hough, P., Malik, S., Moran, A., Pilbeam, B. (2015) *International Security Studies: Theory and practice*. New: Routledge.
- Korunić Križarić, L., Kolednjak, M. i Petričević, A. (2011). Korupcija i suzbijanje korupcije u RH. *Tehnički glasnik*, 5 (1), 143-154. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/85811>
- Kregar, J., Sekulić, D. i Šporer, Ž. (2010). *Korupcija i povjerenje*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kregar, J., Sekulić, D., Ravlić, S., Malenica, Z., Jeknić, R i Petričušić, A. (2010). *Izgradnja institucija: etika i korupcija*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lanščak, N. (2014). Politička korupcija kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti: teorijski pristupi Kopenhaške škole. *Polemos*, XVII (33-34), 147-166. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/1357464>
- Leburić, A, Matić, R., Quien, M. (2010). *Mito i korupcija u hrvatskom društvu: istraživanja u gradu Split*. Split: Redak.
- Lendvai, P. (2022) *Orban: Novi europski moćnik*. Zagreb: Profil.
- Lipinsky, D. A., Musatkina, A. A., Stankin, A. N., Chuklova, E. V. (2009). Corruption Risks as a threat to the national security: A comparative analysis of their prevention and minimization, *Amazonia Investiga*, 8(20): 354-364.
- Matić, R. i Groznica, A. (2008). Hrvatsko društvo i začarani krug kriminala. *Revija za sociologiju*, 39 (3), 145-160. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/31616>
- Malenica, Z. i Jeknić, R. (2010). Percepcija korupcije i borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47 (4), 837-859. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/62754>
- Mills, C. W. (1981). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Morgan, H. (2022). Conducting a Qualitative Document Analysis. *The Qualitative Report*. 27(1): 64-77
- Radin, D. i Shoup, B. (2014). Nestabilnost stranaka, institucionalni poticaji i korupcija u novim demokracijama. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 14 (2), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/129897>
- Papa Franjo- Bergoglio, J. M. (2013). *Korupcija- zlo našeg vremena*. Split: Verbum.
- Petričić, D. (2009). *Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije*. Zagreb: Argusmedia d.o.o.
- Račić, D. (2021). Od jedine partije do stožerne stranke: kontinuitet zarobljavanja države u Hrvatskoj. *Politička misao*, 58 (3), 39-76. <https://doi.org/10.20901/pm.58.3.02>
- Skočak, N. i Tušek, V. (2019). Tamna strana političke elite. Političari kao objekti aktivnosti Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa . *Diskrepancija*, 15 (22/23), 40-59. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/224106>
- Skube, K. (2012). Korupcija kao etički i sigurnosni problem. *Političke analize*, 3 (12), 27-31. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/142021>
- Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. California: SAGE Publications.

Stampnitzky, L.; Mattson, G. (2015) „Sociology: Security and insecurities“, u: Bourbeau, P. (2015) (ed.) *Security: Dialogu eacross Disciplines*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 90-110.)

Tarle, T. (2004). Korupcija u javnoj upravi. *Pravnik*, 38 (79), 129-141. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/34167>

Tatalović, S., Bilandžić, M. (2015). *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.

Yin, K. R. (2007). *Studija slučaja- dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

INTERNET IZVORI

Benačić, A. (06.10.2023.) Satelitske snimke otkrivaju kako je Drava International protuzakonito gomilala plastiku. URL: <https://faktograf.hr/2023/10/06/satelitske-snimke-otkrivaju-kako-je-drava-international-protuzakonito-gomilala-plastiku/> (01.11.2023)

Bohutinski, J. (10.06.2012) Šef HŽ-a srušio Mirelu Holy da bi sebe spasio od najavljene smjene? URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/sef-hz-a-srusio-mirelu-holy-da-bi-sebe-spasio-od-najavljene-smjene-418226> (25.02.2024)

Borba protiv korupcije. *Ministarstvo unutarnjih poslova*, Nacionalni programi i projekti. <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-i-projekti/nacionalni-programi-237/borba-protiv-korupcije/322>

Ćimić, I. (28.02.2021) O mrtvima sve najbolje? Bandić je bio lopov i primitivac koji je uništio Zagreb. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/o-mrtvima-sve-najbolje-bandic-je-bio-lopov-i-primitivac-koji-je-unistio-zagreb/2257694.aspx> (01.11.2023)

Danas hr (10.11.2021) Stekla je moćne protivnike/ Ovo je tužiteljica koja je pomela rumunjsku mafiju i čiji ured progoni Gabrijelu Žalac. URL: <https://net.hr/danas/svijet/ko-je-laura-kovesi-tuziteljica-ciji-ured-progoni-gabrijelu-zalac-e9f89890-4273-11ec-b076-f222b1444a9c> (18.03.2024).

Debeljak, H. (15.03.2024) Ministarstvo je imenovalo osumnjičenog bivšeg dekana u važno tijelo, nižu riječi hvale za njega. URL: <https://www.srednja.hr/faks/ministarstvo-je-imenovalo-osumnjicenog-bivseg-dekana-u-vazno-tijelo-nizu-rijeci-hvale-za-njega/> (18.03.2024)

Dešković, M. (05.04.2024) Marina Lovrić Merzel pravomoćno osuđena na šest godina zatvora? Država joj oduzima stan od 85 kvadrata... URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/marina-lovric-merzel-pravomocno-osudena-na-sest-godina-zatvora-drzava-joj-oduzima-stan-od-85-kvadrata-15446856> (12.04.2024)

Dimitrijević, A. (04.04.2024) Faktograf otkriva kako je Josipa Rimac zapošljavala njoj bliske ljude uz pomoć ministra Olega Butkovića. URL: <https://faktograf.hr/2024/04/04/faktograf-otkriva-kako-je-josipa-rimac-zaposljavala-njoj-bliske-ljude-uz-pomoc-ministra-olega-butkovica/> (19.04.2024)

Dnevnik.hr (02.02.2023) Brojne afere: Zamijenjena ili smijenjena čak 22 ministara u dva mandata Andreja Plenkovića. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/brojne-afere-ministara-premijera-andreja-plenkovica---764372.html> (01.11.2023)

Dnevnik.hr (11.11.2021) Plenković o uhićenju Gabrijeli Žalac: "Bila je stručnjak za EU fondove. Mislim da je bila sjajna". URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izjave-nakon-sjednice-vlade---683620.html> (01.11.2023)

Dnevnik Hr (31.10.2023) Svinjogojci u očaju, Grlić Radman trlja ruke: Koliko njegova tvrtka zaradi po kilogramu eutanaziranih svinja koje zbrine? URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/svinjogojci-u-ocaju-grlic-radman-trlja-ruke-koliko-njegova-tvrtka-zaradi-po-kilogramu-eutanaziranih-svinja-koje-zbrinu---810060.html> (11.01.2024)

Dnevnik hr (10.03.2024) Kovesi odgovorila Plenkoviću: „Stvara dimnu zavjesu. Pravo je pitanje je li netko ukrao novac, je li počinjena prijevara“. URL: [Kovesi odgovorila Plenkoviću: "Stvara dimnu zavjesu. Pravo je pitanje je li netko ukrao novac, je li počinjena prijevara"](https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kovesi-odgovorila-plenkovicu---stvara-dimnu-zavjesu-pravo-je-pitanje-je-li-netko-ukrao-novac-je-li-pocinjena-prijevara) (dnevnik.hr) (18.03.2024)

Dnevnik hr (16.02.2024) Policija upala u Ministarstvo kulture, procurilo jedno ime: „Danas su provedene samo hitne dokazne radnje“. URL: [Policija upala u Ministarstvo kulture, procurilo jedno ime: "Danas su provedene samo hitne dokazne radnje"](https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/policija-upala-u-ministarstvo-kulture-procurilo-jedno-ime---danas-su-provedene-samo-hitne-dokazne-radnje) (dnevnik.hr) (18.03.2024)

Dnevnik hr (19.02.2023) Godina dana afere po babi i stričevima, a gdje su danas osumnjičeni? „Mislim da je tu zalutao iz čiste zabune“ URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/godina-dana-od-uhicenja-bivseg-ministra-darka-horvata---767101.html> (22.04.2024)

Eurostat, *Minimum wage statistics*, 2023. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics

Eurostat, *Checkout how expensive your country is*, 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/wdn-20220623-1>

Europski revizorski sud, Tematsko izvješće 16/2020. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/european-semester-16-2020/hr/index.html>

Filipović, M (24.12.2023) Puhovski: Razrješenja ministara događaju se, blago rečeno, mimo zakona. Plenković je nastavio Milanovićevim putem. URL: <https://n1info.hr/vijesti/puhovski-razrjesenja-ministara-u-hrvatskoj-dogadaju-se-blago-receno-mimo-zakona-plenkovic-je-nastavio-milanovicevim-putem/> (14.03.2024)

Filipović, L. (27.11.2014) Znamo za jednog ratnog profitera; gdje su ostali? URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/znamo-za-jednog-ratnog-profitera-gdje-su-ostali-20141127> (12.04.2024)

Former minister and 3 others arrested for suspected fraud at Croatian Ministry of Regional Development and EU funds, *European Public Prosecutor's Office*, 2021. <https://www.eppo.europa.eu/en/news/former-minister-and-3-others-arrested-suspected-fraud-croatian-ministry-regional-development>

Gatarić, Lj. (13.01. 2023.) Hrvatska u 2023. ušla s 1,6 milijuna zaposlenih, manju stopu imaju samo Italija i Grčka. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-u-2023-usla-s-16-milijuna-zaposlenih-manju-stopu-imaju-samo-italija-i-grcka-1648861> (01.11.2023)

Hina, B. R. (19.01.2023) Čak 13 vojnih tajnih agenata pod istragom uskoka, pod povećalom i ravnatelj VSO-e. URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/cak-13-agenata-vojne-sigurnosno-obavjestajne-agencije-pod-istragom-uskok-a-pod-povecalom-i-bivsi-ravnatelj-20230119> (01.11.2023)

Hina, V., P., P.(13.09.2021) Sjećate se afere Spice o tajnom preuzimanju Podravke? Prije pet godina svi su oslobođeni, no slučaj je došao na Vrhovni sud. URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sjecate-se-afere-spice-o-tajnom-preuzimanju-podravke-prije-pet-godina-svi-su-oslobodeni-no-slucaj-je-dosao-na-vrhovni-sud-20210913> (01.11.2023)

Hina (01.03.2017) NAJVEĆA AFERA HRVATSKE VOJSKE Potvrđena optužnica u slučaju traćenja mita za remont MIG-ova. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/najveca-afera-hrvatske-vojske-potvrdena-optuznica-u-slucaju-trozenja-mita-za-remont-mig-ova-5703627> (21.03.2024)

HRT vijesti (22.12.2022) Afera Uljanik: 11 odgovornih prijavljeno za milijardu i pol kuna štete. URL: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/afera-uljanik-11-odgovornih-prijavljeno-za-milijardu-i-pol-kuna-stete-678948> (19.04.2024)

Index HR (29.03.2022) Lovrić Merzel osuđena na sedam godina zatvora, plakala na sudu. U zatvoru je. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/lovric-merzel-osudjena-na-7-godina-zatvora-plakala-na-sudu-u-zatvoru-je/2351485.aspx> (08.01.2024)

Index Hr (25.04.2022) Vlada mjesecima nudi 200 000 kn za povratak u Hrvatsku. Dosad se nitko nije vratio. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vlada-mjesecima-nudi-200000-kn-za-povratak-u-hrvatsku-dosad-se-nitko-nije-vratio/2358961.aspx> (12.01.2024)

Index Hr (22.03.2023) Rončević oslobođen šest i pol godina nakon pokretanje istrage. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/roncevic-pravomocno-oslobodjen-sest-i-pol-godina-nakon-pokretanja-istrage/864233.aspx> (24.02.2024)

Index Hr (11.09.2015) Sve Linićeve afere od 1987. do danas: Zašto se ne vodi istraga protiv njega i njegove obitelji? URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Sve-Liniceve-afere-od-1987-do-danas-Zasto-se-ne-vodi-istraga-protiv-njega-i-njegove-obiljelji/841186.aspx> (01.03.2024)

Indeks Hr (10.02.2017) DORH OPTUŽUJE SAUCHU: „Njegov potpis je na nalogima, novac je uzimao godinama“. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ceka-se-skidanje-imuniteta-sauchi-a-onda-i-privodjenje/949572.aspx> (21.03.2024).

Jelušić, I., B. (27.01.202.) 'Kao da mu je voda do brade'. URL: <https://net.hr/danas/hrvatska/afere-u-drugom-mandatu-premijera-andreja-plenkovica-b814736a-7ea2-11ec-9d73-1671d7f67643> (01.11.2023)

Jelušić, I., B. (27.01.202.) 'Kao da mu je voda do brade'. URL: <https://net.hr/danas/hrvatska/afere-u-drugom-mandatu-premijera-andreja-plenkovica-b814736a-7ea2-11ec-9d73-1671d7f67643> (01.11.2023)

Jutarnji list (29.11.2014) Tko su ratni profiteri? Novac za obranu leži na tajnim računima. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/tko-su-ratni-profiterinovac-za-obranu-lezina-tajnim-racunima-585094> (28.04.2024).

Knežević, A., R. (25.04.2021) Urnebesno je čitati kako se u Hrvatskoj namještaju poslovi: 'Napiši ti nešto i odbaci nam ponudu'. URL: <https://www.telegram.hr/politika>

[kriminal/urnebesno-je-citati-kako-se-u-hrvatskoj-namjestaju-poslovi-napisi-ti-nesto-i-odbaci-nam-ponudu/](#) (20.03.2024)

Kovačević, D. (30.09.2022) Damir Boras bio je rektor punih osam godina: Ovo su sve njegove afere i skandali. URL: <https://www.srednja.hr/faks/damir-boras-bio-je-rektor-punih-osam-godina-ovo-su-sve-njegove-afere-i-skandali/> (10.01.2024)

Kovačević, D. (28.06.2019) Čaća se vraća: Pavao Barišić postaje profesor na Hrvatskim studijima otkud je otjeran u 90- tima. URL: <https://www.srednja.hr/faks/caca-se-vraca-pavo-barisic-postaje-profesor-hrvatskim-studijima-otkud-otjeran-90/> (01.03.2024)

Kronike Velike Gorice (11.11.2023) U aferi 'Geodetski fakultet' uhićen bivši šef velikogoričkog SDP-a. URL: <https://www.kronikevg.com/u-afere-geodetski-fakultet-uhicen-bivsi-sef-velikogorickog-sdp-a/> (18.03.2024).

L.Š. (13.09.2023) Grlić Radman u središtu nove velike afere! Ministru firma svake godine isplaćivala milijune, sve je sakrio. URL: <https://www.nacional.hr/grlic-radman-u-sredistu-nove-velike-afere-ministru-firma-svake-godine-isplacivala-milijune-sve-je-sakrio/> (01.11.2023)

Marić, J. (08.01.2021) Poslijeratna obnova kuća na Baniji koštala je dvije i pol milijarde. Državni ured odbija otkriti tko je odradio nadzor. URL: <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/poslijeratna-obnova-kuca-na-baniji-kostala-je-drzavu-25-milijardi-kuna/> (05.03.2024)

Markušić, D. (27.12.2022) Korupcija u Hrvatskoj (3) do fakultetske diplome bez učenja za 9000 eura, a za prolaz na ispitu traže od 300 do tisuću eura, a često još i janje i prase! URL: <https://direktno.hr/direkt/korupcija-u-hrvatskoj-3-do-fakultetske-diplome-bez-ucenja-za-9000-eura-a-za-prolaz-na-ispitu-traze-od-300-do-tisucu-eura-a-cesto-jos-i-janje-i-pra-300291/> (01.03.2024)

Međugorac, I. (09.09.2023). Ljubavnici, sponzori, politički podobni kadrovi: Policiju razdiru ogromne afere. URL: <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/ljubavnici-sponzori-politicki-podobni-kadrovi-policiju-razdiru-ogromne-afere-2215784/> (08.03.2024)

Međugorac, I. (02.02.2022) Oni su razotkrili najveće afere u Hrvatskoj! Većinu su marginalizirali, šikanirali i ostavili bez posla. URL: <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/oni-su-razotkrili-najvece-afere-u-hrvatskoj-vecinu-su-marginalizirali-sikanirali-i-ostavili-bez-posla-1901363/> (23.04.2024)

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (19.10.2022.) Sjednica vlade RH: Minimalna plaća od 1. Siječnja 2023. godine 4220 neto. URL: <https://mrosp.gov.hr/vijesti/sjednica-vlade-rh-minimalna-placa-od-1-sijecnja-2023-godine-4-220-kuna-neto/12848> (01.11.2023)

Nacional HR (15.12.2012) Ekskluzivno: Reket medija: Ovo su svi transkripti koji su doveli do smjene Filipovića i Lovrinčevića. URL: <https://www.nacional.hr/ekskluzivno-reket-medija-ovo-su-svi-transkripti-koji-su-doveli-do-smjene-filipovica-i-lovrincevica/> (08.01.2024)

Narod Hr (03.01.2021) Potres razotkrio kako je država nakon rata obnavljala kuće: suodgovorna je za tragediju? URL: <https://narod.hr/hrvatska/potres-razotkrio-kako-je-drzava-nakon-rata-obnavljala-kuce-suodgovorna-je-za-tragediju> (05.03.2024)

Narod.hr (26.11.2021) Čime se danas bavi bivši ministar Jakovina- sjećate li se njegovih afera? URL: <https://narod.hr/gospodarstvo/cime-se-danas-bavi-bivsi-ministar-jakovina-sjecate-li-se-negovih-afera> (21.03.2024)

Novi list (19.04.2024) Treći najmasovniji izbori unatrag 24 godine. Glasalo je ukupno 2.215.876 birača uz izlasnost od 62 posto. URL: <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/treci-najmasovniji-izbori-unatrag-24-godine-glasalo-je-ukupno-2-215-876-biraca-uz-izlasnost-od-62-posto/> (19.04.2024)

Patković, N. (02.09.2014) Željko Sabo proglašen krivim zbog podmićivanja vijećnika osuđen na godinu i 4 mjeseca. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zeljko-sabo-proglasen-krivimzbog-podmicivanja-vijecnika-osuden-na-godinu-i-4-mjeseca-693781> (24.02.2024)

Petranović, D. (11.04.2023) Afera Agrokor: DORH već šest godina ima dokaz kako je Ivica Todorčić lažiranjem bilanci doveo Agrokor u sistemsku krizu, ali krivo usmjerava njegovo procesuiranje. URL: <https://www.nacional.hr/afere-agrokor-dorh-vec-sest-godina-ima-dokaz-kako-je-ivica-todorcic-laziranjem-bilanci-doveo-agrokor-u-sistemsku-krizu-ali-krivo-usmjerava-njegovo-procesuiranje/> (10.01.2024)

Prerad, D. (29.12.2020) Sedam žrtava potresa: U Petrinji poginula djevojčica, u Glini petero mrtvih, u Žažini jedan. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-glini-pronadeno-tijelo-ispod-rusevina-gradonacelnik-bojim-se-da-ima-vise-poginulih-1457365> (05.03.2024)

Sindikataškinje Hrvatske (30.01.2024). Sve što ste htjeli znati o Lex AP-u i prosvjedu na HND-a na koji vas pozivamo. URL: <https://www.snh.hr/sve-sto-hte-htjeli-znati-o-lex-ap-u-i-prosvjedu-hnd-a-na-koji-vas-pozivamo/> (15.04.2024)

Šunjerga, M. (28.03.2019) Vlada: Uljanik i 3. maj idu u stečaj. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/sjednica-vlade-odgo-ena-za-11-sati-hoce-li-se-odluciti-o-sudbini-uljanik-1309584> (19.04.2019)

Telegram (19.07.2022) Vrhovni sud odlučio, Franjo Lucić mora u zatvor zbog pokušaja podmićivanja Telegrama. URL: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/vrhovni-sud-upravo-odlucio-franjo-lucic-mora-u-zatvor-zbog-pokusaja-podmicivanja-telegrama/> (25.02.2024)

Tportal (27.03.2019) Afera Uljanik: Osumnjičeni prijavljeni za ugovaranje brodova ispod tržišne cijene i nezakonitosti s potporama za rekonstruiranje. URL: <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/afere-uljanik-osumnjiceni-prijavljeni-za-ugovaranje-brodova-ispod-trzisne-cijene-i-nezakonitosti-s-potporama-za-restrukturiranje-foto-20190327> (19.04.2024)

Transparency International (2020). *Istraživanje o stanju borbe protiv korupcije*. Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/novost/istrazivanje-o-stanju-borbe-protiv-korupcije-u-hrvatskoj-822>

Transparency International (2020). *Korupcija u prosincu 2021. godine*. Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-prosincu-2021.-godine-976>

Transparency International (2020). Afera DNEVNICE- presuda za kadroviranje po stranačkoj podobnosti. Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/novost/afere-dnevnice-presuda-za-kadroviranje-po-stranackoj-podobnosti-824>

Transparency International (2021). *Corruption Perception Index Croatia*. Dostupno na: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/hrv>

Transparency International (2022). *Corruption Perception Index Croatia*. Dostupno na: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/hrv>

Transparency International (2022). Korupcija u kolovozu 2022. godine. Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-kolovozu-2022.-godine-1019>

Transparency International Hrvatska (11.11.2020) Afera Fimi medija- ukratko. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/afera-fimi-medija-ukratko-818> (01.11.2023)

Transparency International Hrvatska (01.03.2022) Korupcija u veljači 2020. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-veljaci-2022.-godine-994> (11.01.2024)

Transparency International Hrvatska (01.03.2022) Utjecaj korupcije na građane i što o tome kaže statistika. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/utjecaj-korupcije-na-gradane-i-sto-o-tome-kaze-statistika-1025> (11.01.2024)

Transparency International Hrvatska (03.08.2023) Korupcija u srpnju 2022. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-srpnju-2022.-godine-1016> (22.01.2024)

Transparency International Hrvatska (03.10.2022) Korupcija u rujnu 2022. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-rujnu-2022.-godine-1023> (24.02.2024)

Transparency International Hrvatska (01.07.2022) Korupcija u lipnju 2022. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-lipnju-2022.-godine-1014> (24.02.2024)

Transparency International Hrvatska (01.12.2021) Korupcija u studenome 2021. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-studenom-2021.-godine-961> (24.02.2024)

Transparency International Hrvatska (01.10.2021) Korupcija u rujnu 2021. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-rujnu-2021.-godine-938> (25.02.2024)

Transparency International Hrvatska (02.03.2021) Korupcija u veljači 2021. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-veljaci-2021.-godine-837> (25.02.2024)

Transparency International Hrvatska (01.06.2021) Korupcija u svibnju 2021. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-svibnju-2021.-godine-899> (20.03.2024)

Transparency International Hrvatska (03.05.2021) Korupcija u travnju 2021. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-travnju-2021.-godine-878> (20.03.2024)

Transparency International Hrvatska (02.05.2022) Korupcija u travnju 2022. godine URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-travnju-2022.-godine-1006> (20.03.2024)

Transparency International Hrvatska (22.03.2016) Nije moguće da nitko nije primijetio nepravilnosti URL: <https://transparency.hr/hr/novost/nije-moguće-da-nitko-nije-primijetio-nepravilnosti-420> (21.03.2024)

Transparency International Hrvatska (01.02.2022) Korupcija u siječnju 2022. godine. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-travnju-2022.-godine-1006> (19.04.2024)

Transparency International Hrvatska (01.04.2021) Korupcija u ožujku 2021. godine. URL: <https://transparency.hr/hr/novost/korupcija-u-ozujku-2021.-godine-855> (22.04.2024)

Toma, I (29.11.2022) Anomalija je dosegla vrhunac: Na popisu birača imamo pola milijuna ljudi viška. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/anomalija-je-dosegnula-vrhunac-na-popisu-biraca-imamo-pola-milijuna-ljudi-viska-15280819> (01.03.2024)

UNODC(2019). *Corruption in Nigeria: Patterns and trends*. Vienna: National Bureau of Statistics.

USKOK priopćenja (01.08.2023) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podignuta-optuznica-protiv-gradonacelnika-popovace-i-jos-trojice-hrvatskih-drzavljana> (01.11.2023)

USKOK priopćenja (05.06.2015.) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podignuta-optuznica-protiv-13-okrivljenika-2> (01.11.2023)

USKOK priopćenja (28.06.2010.) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podignuta-optuznica-protiv-bivseg-potpredsjednika-vlade-republike-hrvatske-i-jednog> (01.11.2023.)

USKOK priopćenja (09.09.2010) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podignuta-optuznica-u-predmetu-manager> (01.11.2023)

USKOK priopćenja (11.09.2007) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podnijet-zahtjev-za-prosirenje-istrage-u-predmetu-maestro> (01.11.2023)

USKOK priopćenja (19.02.2015) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/doneseno-rjesenje-o-provodenju-istrage-protiv-dvojice-okrivljenika-16> (25.02.2024)

USKOK priopćenja (19.02.2015) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/priopcenje-povodom-dovrsetka-kriminalistickih-istrazivanja-u-predmetu-zvanom-spacva-i> (01.03.2024)

USKOK priopćenja (12.03.2024) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/uskok-uputio-dopis-uredu-euroskog-javnog-tuzitelja-u-republici-hrvatskoj> (18.03.2024)

USKOK priopćenja (30.12.2016) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/podignuta-optuznica-protiv-dvojice-okrivljenika-7> (21.03.2024)

USKOK priopćenja (28.08.2022) URL: <https://uskok.hr/hr/priopcenja/doneseno-rjesenje-o-provodenju-istrage-protiv-petero-okrivljenika-i-jednog-trgovackog> (28.04.2024)

Večernji list (11.11.2021) EPPO objavio za što sumnjiči Žalac: Oštetili su EU i RH za 1, 8 milijuna eura. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/eppo-detaljno-objavio-za-sto-sumnjici-zalac-suradivali-smo-s-uskok-om-predlozit-cemo-istrazni-zatvor-1538390> (01.11.2023.)

Večernji list (12.10.2022) Objavljena lista najboljih sveučilišta na svijetu: Zagrebačko ostvarilo najgori rezultat dosad. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/objavljena-lista-najboljih-sveucilista-u-svijetu-zagrebako-ostvarilo-najgori-rezultat-dosad-1624796> (01.11.2023.)

Večernji list (17.10.2017) Kronologija: Kako se počeo urušavati Agrokor. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/afera-agrokor-ivica-todoric-lex-pad-1201509> (10.01.2024)

Večernji list (06.06.2018.) Ovo su razlozi zbog kojih se ljudi iseljavaju iz Hrvatske. URL: <https://www.vecernji.hr/biznis/ovo-su-razlozi-zbog-kojih-se-ljudi-iseljavaju-iz-hrvatske-1250287> (12.01.2024)

Večernji list (31.01.2024) Novinari danas prosvjeduju protiv izmjena Kaznenog zakona. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/novinari-danas-prosvjeduju-protiv-izmjena-kaznenog-zakona-1742736> (31.01.2024)

Večernji list (07.09.2023) Plenković otkrio detalje porezne reforme: 'Cilj je da građanima rastu plaće' URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/vlada-u-sabor-salje-paket-poreznih-zakona-njih-cak-devet-1707699> (03.03.2024)

Večernji list (18.04.2024) U jednoj kutiji pronašli više listića nego su ih izdali: Evo gdje se sve ponavljaju izbori. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/dip-sazvao-presicu-o-rezultatima-izbora-dobronic-obavili-smo-velik-posao-u-kratkom-roku-1762571> (19.04.2024)

Vesić, V. (11.01.2023) Izbor šefova policijskih uprava sve se više pretvara u blamažu. Novi natječaji su i dalje na čekanju. URL: <https://www.novolist.hr/novosti/izbor-sefova-policijskih-uprava-sve-se-vise-pretvara-u-blamazu-novi-natjecaji-su-i-dalje-na-cekanju/> (08.03.2024)

Vlada Republike Hrvatske, *Sazivi vlada RH*. URL: <https://vlada.gov.hr/o-vladi/clanovi-vlade/sazivi-vlada-93/12-vlada-rh/19501> (12.04.2024)

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno- matematički fakultet (28.12.2020) Dvije godine od Petrinjskog potresa. URL: https://www.pmf.unizg.hr/geof/seizmoloska_sluzba/potresi_kod_petrinje?@=1na56#news_118053 (05.03.2024)

24 sata (11.07.2007) Ratni profiteri kao što je Zagorec gori od izdajica. URL: <https://www.24sata.hr/ostalo/ratni-profiteri-kao-sto-je-zagorec-gori-od-izdajica-23054> (12.04.2024)

PRAVNI AKTI

Milorad Pupovac, P-164-19, konačna odluka.

Tomislav Tomašević, P-159-21, presuda Upravnog suda u Zagrebu Usl-1260-23

Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, *Ministarstvo pravosuđa i uprave*, <https://mpu.gov.hr/zakon-o-zastiti-prijavitelja-nepravilnosti/21297>

DOKUMENTI

Corruption and the sustainable development goals, *UN-iLibrary: World public sector report 2019*. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210041409c007/read>

Commission Recommendation on internal safeguards for editorial independence and ownership transparency in the media sector. *European Union law*. (EU) 2022/1634

GRECO, RCP(2021)10. Peti evaluacijski krug: Izvješće o sukladnosti. *Sprječavanje korupcije i promicanje integriteta u središnjoj izvršnoj vlasti (najviše izvršne dužnosti) i tijelima nadležnima za provedbu zakona*, Hrvatska.

Izvješće o primljenim donacijama za financiranje redovne političke aktivnosti u razdoblju od 01.01.2023. do 30.06.2023. Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske URL: <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/financiranje>

Izvješće o primljenim donacijama za financiranje redovne političke aktivnosti u razdoblju od 01.01.2022. do 31.12.2022. Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske URL: <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/financiranje>

Javno izvješće 2020/21. Sigurnosno obavještajna agencija URL: <https://www.soa.hr/hr/dokumenti/javni-dokumenti-soa-e/>

Javno izvješće za 2022. godinu. Sigurnosno obavještajna agencija URL: <https://www.soa.hr/hr/dokumenti/javni-dokumenti-soa-e/>

Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021., *Državni zavod za statistiku*, ISSN 1334-0557.

Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2022., *Državni zavod za statistiku*, ISSN 1334-0557

Nacionalni program za borbu protiv korupcije s akcijskim planom za borbu protiv korupcije, *Narodne novine*, NN 34/02.

Nacionalni program suzbijanja korupcije 2006-2008. *Narodne novine*, NN 39/2006.

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine*, NN 32/2002.

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine*, NN 73/2017.

Zajednička komunikacija Europskom parlamentu, Vijeću i Europskom gospodarskom i socijalnom odboru o borbi protiv korupcije. JOIN (2023) 12 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52023JC0012>